הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגדל עוז · ספר נזיקין

מגדל עוז על משנה תורה, הלכות נזקי ממון

רבנו שם טוב אבן גאון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגדל עוז על משנה תורה, הלכות נזקי ממון

רבנו שם טוב אבן גאון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגדל-עוז-על-משנה-תורה-הלכות-נזקי-ממון/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
הלכה א 6
הלכה ב 6
הלכה ד 6
הלכה ז 6
הלכה ח 6
הלכה ט 6
הלכה י 6
הלכה יא 6
פרק ב 7
הלכה א 7
הלכה ב 7
הלכה ד 7
הלכה ה 8
הלכה ו 9
הלכה ז 9
הלכה ח 9
הלכה ט 9
הלכה י 10
הלכה יב 12
הלכה יד 12
הלכה טו 13
הלכה יז 13
הלכה יח 14
הלכה יט 14
פרק ג 15
הלכה א 15
הלכה ד 15
הלכה ה 15
הלכה ז 15
הלכה ח 15
הלכה י 15
הלכה יא 16
הלכה יב 16
הלכה יג 16
הלכה יד 17
הלכה טו 17
פרק ד 17
הלכה א 17
הלכה ב 17
הלכה ג 19
הלכה ד 19
הלכה ה 20
הלכה ו 20
הלכה ז 21
הלכה ח 21
הלכה ט 22
הלכה י 22
הלכה יא 23
הלכה יב 23
הלכה יג 23
פרק ה 23
הלכה א 23
הלכה ב 24
הלכה ג 24
פרק ו 24
הלכה א 24
הלכה ב 25
הלכה ג 25
הלכה ה 25
הלכה ו 26
הלכה י 26

פרק ז 26
הלכה א 26
הלכה ב 26
הלכה ג 26
הלכה ד 26
הלכה ה 27
הלכה ו 28
הלכה ח 28
הלכה ט 28
הלכה יג 28
פרק ח 28
הלכה א 28
הלכה ב 28
הלכה ד 28
הלכה ה 28
הלכה ו 29
הלכה י 29
הלכה יב 29
הלכה יג 29
הלכה יד 30
פרק ט 30
הלכה א 30
הלכה ו 30
הלכה ט 30
הלכה יב 31
הלכה יד 31
פרק י 31
הלכה א 31
הלכה ג 31
הלכה ו 31
הלכה ז 31
הלכה ח 31
הלכה ט 31
הלכה י 32
הלכה יא 32
הלכה יב 32
הלכה יד 32
פרק יא 32
הלכה א 32
הלכה ב 32
הלכה ג 32
הלכה ד 33
הלכה ז 33
הלכה ט 34
הלכה י 34
הלכה יג 34
פרק יב 35
הלכה א 35
הלכה ג 35
הלכה ד 35
הלכה ה 35
הלכה ו 35
הלכה ז 35
הלכה ח 36
הלכה ט 37
הלכה י 37
הלכה יא 37
הלכה יז 39
הלכה יח 39
הלכה יט 39
הלכה כ 39
הלכה כא 39
הלכה כב 39
פרק יג 39

הלכה א 39
הלכה ד 40
הלכה ז 40
הלכה ח 40
הלכה י 40
הלכה יא 40
הלכה יג 41
הלכה יד 41
הלכה טז 41
הלכה כ 41
הלכה כז 41
פרק יד 42
הלכה א 42
הלכה ד 42
הלכה ה 42
הלכה ח 43
הלכה י 43
הלכה יא 43
הלכה יג 43
הלכה יד 43
הלכה טו 43
הלכה טז 43

פרק א

הלכה א

כל נפש חיה כו' עד אלא בהווה. פ' שור שנגח את הפרה (דף כ"ד):

הלכה ב

וכמה משלם כו' עד ומיטב כרמו ישלם. פ"ק דבבא קמא (דף ג' וז') ופ' הכונס (דף נ"ט) וריש פרק הנזקין בגיטין (דף מ"ח) :

ואם שינתה ועשתה כו' עד וחצו את כספו. פ"ק דבבא קמא (דף ב') :

שנאמר ומכרו את השור החי. כיצד שור שוה מנה שנגח לשור כו'. בבא קמא פרק כיצד הרגל (דף י"ד) :

לפיכך אם המית כו' עד וכן כל כיוצא בזה. בב"ק פרק המניח (דף ל"ד):

הלכה ד

העושה מעשה שדרכו כו' עד הרי זו מועדת לו. פ"ק דב"ק (דף ט"ו) וריש הכונס (דף נ"ה) :

אבל השן מועדת מתחלה כו' עד ואפילו היה בן תרבות. פ"ק דבבא קמא (דף ט"ו ט"ז) ופ' הכונס:

הלכה ז

כל מועד משלם נזק שלם כו' עד וביער בשדה אחר. פ"ק דבבא קמא (דף ט"ז וי"ז) ופ"ב (דף י"ט) ופרק הכונס ובערכין (דף י"ד):

הלכה ח

הזיקה בר"ה כו' עד ואם מועדת משלם נזק שלם. פ"א דבבא קמא (דף י"ד) ופ"ב (דף י"ט):

הלכה ט

היתה החצר של שניהם כו' על השן ועל הרגל. פ"ק דב"ק ופ"ב:

הלכה י

שלשה אבות נזיקין בשור עד משלמין נזק שלם. ריש ב"ק (דף ב' ג'):

הלכה יא

כשכשה בזנבה כו'. עד סוף הפרק. פ"ב דב"ק (דף י"ז וי"ט):

פרק ב

הלכה א

אחד אבות נזיקין וכו' עד תולדותיו כמוהו: כתב הראב"ד ז"ל הא לא מיחוור וכו': **ואני** אומר תמה אני אם דבר זה יצא מפיו הקדוש שהרי כתב בגמרא זאת הפיסקא מה שחישב עליו הכותב בתחלתה וז"ל וכל אבות נזיקין וכל תולדותיו מועדין מתחלתן הן חוץ מקרן ותולדותיו שהן בתחלה תמין עד שיועדו כמו שביארנו עכ"ל. ועוד שאילו היה דעתו כך היה כותב בלשונו הצח בתוספת מלה ואם היה האב מועד מתחלתו כו' שהכל יודעין דעת שפתיו ברור מללו אבל ודאי הוא הסכים על האמת כאשר פירש ר"י אלפס ז"ל ריש גמרא בבא קמא אהא דבעי תלמודא מדקתני אבות מכלל דאיכא תולדות תולדותיהן כיוצא בהן או לא, פירוש כיון דקי"ל דנזק שלם ממונא הוא וחצי נזק קנסא ומועד שהזיק משלם נזק שלם מן העליה ותם שהזיק משלם חצי נזק מגופו בעי למידע תולדות דהנהו אבות אי כיוצא בהן נינהו דכל מועד מינייהו תולדה דידיה כוותיה דמשלם מן העליה ותם תולדה דידיה כותיה דמשלם ח"נ מגופו או דילמא תולדותיהן לאו כיוצא בהן ואסיקנא דכולהו תולדותיהן כיוצא בהן בר מתולדה דרגל ומאי נינהו חצי נזק צרורות ואמאי קרי לה תולדה דרגל דמשלם מן העליה ולפטרה ברה"ר עכ"ל. הנה עיניך רואות שפירש בלשונו תחלה דכל מועד תולדה דידיה כוותיה ואחר כך הפשיטות וכן עשה ר"מ ז"ל ממה שכתב תחילה הפיסקא הזאת בלשונו בפירושו וסוף הפיסקא מ"ש כדפשטינן לה בגמרא לקמן והיא האמת והדין עמו שחייב אדם לומר כלשון רבו וגם בזה דקדק שגמר כמו שביארנו וזה פשוט ואינה צריכה לפנים וכ"כ הר"מ ז"ל מקוצי בהסכמת רבותינו בעלי התוס' ז"ל וכן משמע לי בירושלמי ריש פ"ק דב"ק דגרסינן תולדות הקרן נגיחה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה ר' יצחק מקשי נגיחה ונגיפה עיקר הם ואת עביד להו תולדות אלא מתחיל בעיקר ומסיים בתולדות ע"כ, אלמא מדכיילינהו בהדדי התולדות באבות תליין, ומה שהקשה מקרן ימין ושמאל י"ל שאני קרן דכל חד וחד אב הוא בפני עצמו ולאו הא בהא תליין:

הלכה ב

כל תולדה באב שלה כו' עד מפי הקבלה. פ"ק דב"ק:

הלכה ד

וכן אם היתה מהלכת בר"ה ונתזה צרורות כו' עד ועל האחרון חצי נזק. פ"ב דב"ק (דף י"ט):

הלכה ה

היתה מהלכת בר"ה ובעטה כו' עד שהרי בעטה: כתב הראב"ד ז"ל זה טעות הוא כי בודאי הביעוט שינוי וכו': **ואני** אומר זה לאו שבוש הוא אלא מחלוקת ישנה בין הראשונים נ"ע וגם בין הנוסחא דגרסינן בב"ק [דף י"ט] רפ"ב גמרא מתני' קמייתא דגרסינן בעא ר' ירמיה מר' זירא היתה מהלכת בר"ה ובעטה והתיזה [והזיקה] מהו לקרן מדמינן לה וחייבת או דילמא תולדה דרגל היא ופטורה א"ל מסתברא תולדה דרגל היא ופטורה ובעי עלה התיזה בר"ה והזיקה ברה"י מהו א"ל עקירה אין כאן הנחה יש כאן ופירש"י בתמיה ומהדר עלה תלמודא עד דמסיק הדרי בי וכן גורס רש"י ז"ל ורבותינו בעלי התוס' ז"ל לא גרסי ובעטה, ונראה מלשון הראב"ד שהוא נמשך אחר גירסת התוס' ופירושם ז"ל ורבינו משה ז"ל כגירסת רש"י ז"ל ודעתו וזה הדבר לא עלה על דעת דא"כ למה העלה הדבר בספק שהוא תיקו והוסיף דאי תפיס מפקינן מיניה וכל תיקו דממונא לקולא לנתבע והלא עיניך רואות דא"ל להדיא מסתברא ואהכי בעא מיניה אידך ואהדרינן דהדר ביה ועוד דבהא בעיא מאן דכר שמיה דח"נ הא לא שקיל וטרי אלא בין חייבת ופטורה לגמרי משמע דפטרינן ליה אי מדמינן ליה לרגל כיון דברשות קא אזיל ועוד לשון שינוי ולשון הזיקה בהא בעיא מאן דכר שמיה ורבינו משה ז"ל אין מנהגו לשנות לשון הגמ' בכל זה החבור כאשר הוכחתי כמה פעמים דאדרבא תופס לשון התלמוד וסדרו בכל יכלתו אלא ר"מ ז"ל לא דקדק ופסק אלא מהאי סוגיא דלעיל מינה הוא שפסק כן דתנן היתה מבעטת או שהיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושברה את הכלים משלמין חצי נזק וגרסינן עלה בגמרא איבעיא להו היכי קאמר היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות כי אורחייהו ח"נ ורבנן היא או דילמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט [משלם] ח"נ הא כי אורחייהו משלם נ"ש וסומכוס היא ושקיל וטרי עלה טובא עד דמסיק רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכי היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות כי אורחייהו חצי נזק הא מחמת ביעוט רביע נזק ויש שינוי או דילמא היתה מבעטת והזיקה בביעוטה או צרורות מחמת ביעוט ח"נ ואין שינוי תיקו ע"כ. ופירשוה בשהזיקה בר"ה דומיא דבעיא דר' ירמיה שהעתקתי וכן נ"ל מלשון הירושלמי דקא מתמה על מתני' ואין דרכה להתיז צרורות ומהדר (א"ר מונא) א"ר אמי בשהיה כלי נתון בידי אדם אבל אם היה מונח בר"ה הואיל וזה מונח ברשות וזו מהלכת ברשות פטור ע"כ. אע"פ שאין שיטת הירושלמי בזה כשיטת הבבלי למדנו ממנה דמיירי ברה"ר הלוכה והיזקה וטעמא דבעיין שפירשתי שמהלכת ברשות. ומעתה התבונן שפסק כרב אשי דהוא בתרא בענין בעיין לפרושי מתני' בהזיקה ומטעם שינוי

ובהתיז והזיק כדקא מתרץ לה תלמודא ריש פירקא גבי חזיר וסלקא בתיקו וקי"ל בכולי תלמודא כל תיקו דממונא חומרא לתובע וקולא לנתבע ואי תפס לא מפקינן מיניה כיון דהוי ספיקא בידן והכא אסתפק לן ברביע נזק צרורות דביעטה והזיקה בר"ה והם דברים מדוקדקים ובגירסת רוב הראשונים ובלא שבוש סופרים וספרים והספרים הישנים ומזקנים אתבונן ומה שהקשה הראב"ד ז"ל מדאהדר ליה ר' זירא לר' ירמיה יש לי לומר דהא הדר ביה ונימא מן הכל הדר ואפילו למפרשים דממה דהדר על בעיין בתרייתא לחודא הוא דהדר ביה ולא ממאי דאהדר על קמייתא מ"מ מסברא קאמר ליה אבל לא שמעה ולא אסברה לא ממשנה ולא מברייתא כנ"ל לתרץ. אמנם ר"מ ז"ל רוח אחרת עמו כי [בעיא] זאת מפרש ביעטה והתיז צרורות כלומר שכוונה לבעוט בצרורות ולזרקן ואידך בעיא מפרש שביעטה בקרקע והתיזה צרורות מחמת הבעיטה אבל לא כוונה היא להתיז צרורות ואתה דקדק בלשונו המועתק לפניך וכן תמצאנו:

הלכה ו

בעטה בארץ ברשות הניזק כו' עד ואין מוציאין מידו. פ"ב דב"ק והיא הבעיא שנייה שרמזתי לך:

הלכה ז

כל המשלם נזק שלם כו' עד כמו שביארנו. פ"ק דב"ק ובכתובות פרק אלו נערות ומביא אותם בכמה מקומות והביאור שהזכיר הוא פ"א של אלו ההלכות:

הלכה ח

זה הכלל כל המשלם מה שהזיק כו' עד מן הקנסות פטור. פ"ק דב"ק (דף ט"ז) וגם בכתובות פרק אלו נערות (דף מ"א) והרבה מקומות:

הלכה ט

תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית עד בכל הקנסות: כתב הראב"ד ז"ל זה טעות הוא דהא צרורות ע"י שינוי הוא וכו': **ואני** אומר כבר הקדימני מורי הרשב"א בהצלה זאת צ"ל הא דבעי רבא יש העדה או אין העדה בין בכדרכה בין על ידי שינוי בעי לה תדע לך דמדקא מסיק או דילמא תולדה דרגל היא משמע דבלא שינוי בעי לה דהא תולדות של רגל כאורחייהו הן וכן נמי מדמייתי לה מהידוס והידוס כי אורחיה נסיב ליה ובתר הכי מייתי מבהמה שהטילה גללים וכי מוקי לה בחדא זמנא אקשינן והא משונה הוא וכן נמי באידך דמייתי מדתני רמי בר יחזקאל ודחינן ליה בחדא זמנא אקשינן והא משונה הוא משמע דאי הוה מוקמינן להו בתלתא זמני לא הוה קשיא מידי אלמא בעיא דרבא בין כדרכה בין בשינוי הוא ולפיכך משמע דבין בהכין בין בהכין בעי לה עכ"ל.

מעתה אינו צריך להשיב זה אחר שדבריו אלו מחלוקת חכמים בין ראשונים ואחרונים רק אתה צריך לדעת כי זאת הפיסקא רמי בר יחזקאל אמרה גמ' מתניתין קמייתא דפרק כיצד הרגל בבא קמא (דף י"ח:) והכי מסיק לה כלשון ר"מ ז"ל ור"י אלפס ז"ל ג"כ הביא בהלכות והיא היא שרמזה מורי הרשב"א ז"ל בראיותיו ונסתלקו השגת הראב"ד ז"ל אף כי הר"ז בעל המאור ז"ל נחלקו על ר"י אלפס כבר השיגו רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל כהוגן בספר המלחמות:

הלכה י

וכן סוס שצנף כו' עד משלם ח"נ. בתר ההיא דרמי בר יחזקאל איתמרה בשם אמרי דבי רב דהיינו רב הונא או רב המנונא ואמרוה משמיה דרב דהוא תנא ופליג אברייתא וקי"ל כוותיה וכ"כ ר"י אלפס ז"ל בהלכות:

התרנגולין מועדין כו' היה חוט או רצועה כו' בד"א בשקשרו בו ואם היה לחוט כו' הצניע בעל החוט כו' עד שהרי אנוס הוא: כתב הראב"ד ז"ל דבר זה איני יודע מהו וכו' ומה שאמר עוד שאם היו לחוט בעלים משלם ח"נ דהוה כבורו המתגלגל ומשמע ליה דתרנגול נמי משלם ח"נ שלא מצינו בבור ח"נ לאו מילתא היא דאי בתר דנייח אזיק בעל החוט נ"ש הוא דמשלם בורו הוא ובעל תרנגול פטור הוא איש בור ולא שור בור ואם ע"י גלגול נשבר בעל החוט פטור אנוס הוא ומה שאמר אף בעל החוט פטור דמשמע וה"ה לבעל תרנגול הא לא מיתוקמא אלא בשברו בתר דנייח ומשום דלאו שור דאי בהדי דאזלי בעל התרנגול אמאי פטור וא"כ בעל החוט אמאי פטור עכ"ל: **ואני** אומר אני הוא שאיני מבין דעתו וירד לסוף דבריו אבל הוא מבין ויודע ותמה אני על מעלת חכמתו מפני מה תולה דברי ר"מ ז"ל כאילו היו ח"ו דבריו אשר אין להם שחר וזו מחלוקת ישנה היא בפירוש שמעתין דהתרנגולין מועדין פרק כיצד הרגל בין רש"י ז"ל ורבותינו בעלי התוס' ז"ל ור"מ ז"ל הולך כפירש"י ז"ל והראב"ד ז"ל בשיטת רבותינו בעלי התוס' ז"ל והנני אובין לפניך באר היטב דעת רש"י ז"ל ור"מ ז"ל על דרך הגמרא אבל דעת ראב"ד ז"ל לא אבאר הואיל והוא ביאר דעתו בלשונו ולא נכון לי להוסיף עליו. תנן פ' כיצד הרגל (דף י"ז) התרנגולין מועדין להלך כדרכן ולשבר ע"כ. והוא תחלת דברי ר"מ ז"ל אות באות עוד תנן היה דליל קשור ברגליו או שהיה מהדס כלומר מרקד [ומשבר את הכלים] משלם ח"נ ע"כ. ופירש"י ז"ל כי כל דבר הנקשר ברגלי התרנגול קרוי דליל ואית דגרסי דלי וכ"כ הרב ר' נתן ז"ל בעל הערוך ערך דל והוא לשון ר"מ ז"ל חוט או רצועה ושקיל וטרי עלה בדברי רבא בתר הכי ואוקימנא לה בגמרא (דף י"ט:) בדאדייה אדויי ופירש"י ז"ל שזרק התרנגול הדלי ושבר בזריקתו כלים דהוי צרורות ואפי' קשרו אדם נמי לא משלם אלא

ח"נ בעל התרנגול והקושר פטור שלא נתקל אדם (בבורו) עכ"ל. והוא לשון ר"מ ז"ל היה חוט או רצועה קשור ברגליהן ונסתבך כלי באותו החוט ונתגלגל ונשבר משלם ח"נ בד"א בשקשרו אדם וכו' וכתב נסתבך שכן דרך הנשברין בעת הזריקה וכתב נתגלגל משום בור מתגלגל דסוף המסקנא ראה כי מה שהקשה ראב"ד ז"ל תחלה אמאי פטור מ"מ צרורות התרנגולין הוא תירצו רש"י ז"ל בנקודה אחת שפירש והקושר פטור שלא נתקל בו אדם. נתרץ קושיא שנית שהקשה על ר"מ ז"ל מלשון רש"י ז"ל איתא שם בגמ' וכי איתמר דרב הונא בעלמא אתמר דליל הפקר אמר רב הונא נקשר מאיליו פטור קשרו אדם חייב ושיילינן משום מאי חייב ומהדרינן אמר רב הונא בר מנוח משום בור המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה ע"כ. ופירש"י ז"ל ודרב הונא לא מיתוקמא אמתני' אלא בעלמא אתמר (והכי אתמר) דליל הפקר וכו' נקשר מאליו בתרנגול ונתקל בו אדם פטור דמאן ליחייב דליל לית ביה בעלים בעל התרנגול נמי איש בור (אמר רחמנא) ולא שור בור ע"כ. והבן דבעל החוט לא הזכיר משום דבשל הפקר אוקמא מילתיה דרב הונא וכפירש"י ז"ל אות באות ובזה נתרץ קושיא שלישית שכתב הראב"ד ז"ל אלא שאני בא עליהן על הסדר כמו שייעדתי ואיני צריך לפרש שאר סוגיא שהוא כלשון בור המתגלגל שכתב ר"מ ז"ל בסוף המסקנא שכבר ביארנו שהכל מודין בזו וגם תבין דע"כ בחוט של הפקר עסקינן גם בלשון ר"מ ז"ל ואחרי שפסק ר"מ ז"ל מה שלמדנו מן המשנה ומדברי רב הונא חזר לפסוק מה שלמדנו משקלא וטריא דתלמודא על מתני' ועל דרב הונא דאמר לא שנו אלא שנקשר מאליו דמיירי בחוט שיש לו בעלים והבן דשיילינן נקשר מאליו מאן חייב אילימא בעל הדליל היכי דמי אי דאצנעיה אנוס הוא פירש"י ז"ל נקשר מאליו דמתני' מאן חייב לשלומי (האי) חצי נזק אילימא בעל דליל שאין התרנגול שלו ע"כ. והוא לשון ר"מ ז"ל בסוף זאת הפיסקא שכתב ואם היה לחוט בעלים כו' עד הצניע בעל החוט את החוט ודרסו עליו התרנגולין והוציאוהו ונקשר ברגליהן ושברו את הכלים אף בעל החוט פטור שהרי אנוס הוא עכ"ל. וממילא שמעינן מינה דה"ה לבעל התרנגולין וטעמא משום דכי יכרה איש בור אמר רחמנא ולא שור בור והאי בירא תורא כרייה דהיינו תרנגולין וכמו שפירשנו למעלה מלשון רש"י ז"ל ונסתלקה קושיא שלישית שהקשה הראב"ד ז"ל ואע"ג דנייח ע"י תרנגול נייח וזה פשוט. עוד אקשינן בגמרא על דס"ד דאוקי רב הונא מתני' בשנקשר מאליו ולחיובי בעל החוט ומתמהינן היכי דמי כו' כדלעיל עד ואי דלא אצנעיה פושע הוא פירש"י ז"ל וכוליה נזק בעי שלומי שהרי בורו שהשליך בר"ה הזיק אלא חייב בעל התרנגול ומאי שנא כוליה נזק דלא דכתיב כי יפתח איש בור ולא שור בור ח"נ נמי איש בור ולא שור בור אלא מתני' דאדייה אדויי כו' כדלעיל ופירש"י ז"ל אלא

דאצנעיה בביתיה והוציאו התרנגול חייב בעל התרנגול כי יכרה איש בור אמר רחמנא ולא כי יכרה שור בור והאי דליל תרנגול כרהו אלא מתני' לא מתוקמא אלא בדאדייה אדויי שזרק התרנגול הדליל ושיבר כלים בזריקתו דהוי צרורות ואפילו קשרו אדם כו' כדלעיל וכי דייקת בהאי לישנא (וכי דייקת) ומעיינת ביה שפיר כיון דאמר תלמודא לשון אלא סתר הא דהוה ס"ד למימר דחייב בעל התרנגול ואוקי חיובא בבעל החוט כמעיקרא ומאי דקא קשיא ליה פושע הוא וכוליה נזק בעי לשלומי אי דנייח ה"נ דבור הוא ולא אשכחן ח"נ בבור אלא מיירי דאדייה אדויי שבשעת זריקתו הזיק דהוה ליה צרורות וח"נ לחודיה דמיחייב והוא לשון ר"מ ז"ל שכתב ואם היה לחוט בעלים ולא היה החוט של הפקר בעל החוט חייב ח"נ שהרי הוא כבורו המתגלגל עכ"ל. ובזה לא נשאר מקום אף לקושיא השנית שהקשה הראב"ד ז"ל על ר"מ ז"ל כי מה שחשב עליו תחלה שהתרנגול נמי משלם חצי נזק ובדנייח והצניע הכל בהפך כמ"ש וזה מבואר ולא יקשה עליך לשון רש"י ז"ל שפירש חייב בעל התרנגול דר"ל לפום מאי דהוה ס"ד חייב בעל התרנגול אבל על האמת שהוא מעמיד לעולם החיוב בבעל החוט דבעינן לדקדוקי טעמא דקאמר אלא כדבירנא וגם לא יקשה לך כיון דאסיקנא בחוט דהפקר היכי ילפינן מידי מהאי סוגיא דמדאמר אלא שמע מינה דסתר הכל דהא ודאי ליתא ברם כל אלא דסוגיין לאוקמי טעמא דמתני' ומאי דמתמהא תלמודא קים ליה דהלכתא היא וטעמא דמתני' לפום סוגיין לחוד וטעמא דרב הונא לחוד ותרוייהו איתנהו וסדר יפה לקח וכן הוא בירושלמי דגרסינן התרנגולין מועדין כו' רב הונא אמר בשנקשר מאליו אבל אם קשרו אדם משלם נ"ש ע"כ. ושמא משם למד או עליו סמך ובזה עלו דברי ר"מ ז"ל על נכון ולמד מן הגמרא:

הלכה יב

תרנגולין שהיו מפריחין כו' עד וברגליהן משלמין ח"נ. פ' כיצד הרגל (דף י"ז כל הסוגיא):

הלכה יד

היו מחטטין ונפסק החבל וכו' עד נזק שלם: כתב הראב"ד ז"ל לא נהיר ולא צהיר ולא בהיר וכו': **ואני** אומר נהיר נהוריה תדע דהא גרסינן לה ריש פ' כיצד הרגל (דף י"ז:) התרנגולין שהיו מחטטין בחבל דלי ונפסק החבל ונשבר הדלי משלמין נזק שלם ע"כ ושתיק מינה ובתר הכי גרסינן בעי רבה דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר ונשבר מהו בתר מעיקרא אזלינן וגופיה הוא או דילמא בתר תבר מנא אזלינן וצרורות נינהו ושיילינן תפשוט ליה מדרבה דאמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דאמרינן ליה מנא תבירא תבר ומהדרינן לרבה פשיטא ליה לרבא מיבעיא ליה

מאי ובעינן למיפשטה מהא דתניא הידוס אינו מועד וי"א ה"ז מועד כו' ובעינן לאוקומי פלוגתיה דמ"ס בתר מעיקרא אזלינן ומ"ס בתר תבר מנא אזלינן ודחינן ליה ואוקמינן בפלוגתא דסומכוס ורבנן בצרורות והדר אתיא למיפשטה מהא דידן דתניא תרנגולין שהיו מחטטין כו' אלמא בתר עיקרא אזלינן ודחי אחבל והדר מקשי והא חבל משונה הוא ומתרץ דמאוס בלישא והדר מקשינן אי סומכוס אימא סיפא ניתו הימנו כו' עד ואי סומכוס מי אית ליה ח"נ וכ"ת שאני ליה לסומכוס בין כחו לכח כחו אלא האי דבעי רבא כח כחו לסומכוס ככחו דמי או לאו ככחו דמי תפשוט דלאו ככחו דמי וכו' אלא לאו רבנן היא שמע מינה בתר מעיקרא אזלינן ומהדר אמר רב ביבי בר אביי דקא אזיל מיניה ומיניה ע"כ שיטפא דתלמודא ואי ס"ד דאגופא דברייתא פריך מקמי בעיא דרבה הוה ליה לאקשויי ולפרוקי בהכי ועוד מדהדר בתר דאקשי מחבל ופריק ואקשי והא נשבר דלי קתני מכלל דאתירוצא דחבל קא מהדר דאי אוקמא אדלי הוה ניחא וכן פירשו רבותינו בעלי התוס' ז"ל ועוד דאסיקנא בתר הכי אמר רב ביבי בר אביי דקא אזיל מיניה ומיניה וכן העמידה ר"י אלפס ז"ל נמצאו דברי ר"מ מאירים:

הלכה טו

הכלב והגדי שקפצו עד נזק שלם. פ' כיצד הרגל (דף כ"א:):

הלכה יז

כלב שנטל וכו' ואם היה מגרר כו' עד הגדיש פטור: כתב הראב"ד ז"ל דצרורות ע"י שינוי מרביע נזק מיהא לא מיפטר עכ"ל: **ואני** אומר דברי ר"מ ז"ל תלמוד ערוך הוא ומשנה שלימה וכן פירשו רבותינו הראשונים נ"ע אלא שצריכין תלמוד והוא ששנינו פ' כיצד הרגל (דף כ"א:) הכלב שנטל את החררה והלך לגדיש אכל את החררה והדליק הגדיש על החררה משלם נ"ש ועל הגדיש משלם ח"נ ע"כ. ופירש"י ז"ל אחררה משלם נ"ש דהוי שן ברשות הניזק ועל הגדיש ח"נ מפרש בגמ' וגרסינן עלה בגמ' (דף כ"ב) אתמר ר"י אמר אשו משום חציו ור"ל אמר אשו משום ממונו ושקלינן וטרינן אטעמיה עד דאקשי תנן כלב שנטל את החררה כו' בשלמא למ"ד אשו משום חציו דכלב הן פירוש דהוו להו צרורות הילכך משלם ח"נ אלא למ"ד אשו משום ממונו האי אשו לאו ממונא דבעל הכלב הוא פירוש אלא דבעל החררה ופרקינן אמר לך ר"ל הב"ע דאדייה אדויי דעל החררה משלם נ"ש ועל מקום גחלת משלם ח"נ ועל הגדיש כולו פטור פי' דאדייה אדויי שזרקו והוא מגרר שפירש ר"מ ז"ל ופירש"י על מקום גחלת מקום שנפלה גחלת משלם ח"נ דצרורות הן והכלב עשאן ועל הגדיש כולו פטור דאשו משום ממונו והאי לאו ממונא דבעל כלב הוא אלא דבעל חררה וצרורות ליכא למימר דהא ממקום גחלת

ואילך דלקה אש מאליה ומש"ה אוקמא בדאדייה אדויי דאי אנחה עם החררה כי אורחה לא מצי למתני מתני' חצי נזקא דאמקום גחלת נ"ש מיחייב דאורחיה הוא ליטול החררה עם הגחלת עכ"ל רש"י ז"ל וזהו לשון ר"מ ז"ל אות באות ועיניך רואות כי רש"י תירץ יפה קושיית הראב"ד והנני מפרש בסוף בע"ה טעם למה פסק בזה כר"ל ובתחלת הדין פסק כר"י דאסיקנא ור"י דאנחה אנוחי דעל חררה ועל מקום גחלת משלם נ"ש ועל הגדיש כולו משלם ח"נ ופירש"י ז"ל דר"י דאמר משום חציו מוקי לה בדאנחה כי אורחיה דעל חררה נ"ש דשן הוא ואמקום גחלת נ"ש דאורחיה הוא ובידים עבד ואגדיש כוליה ח"נ דחציו דכלב הן והיינו צרורות עכ"ל. הנה עיניך רואות כי זה לשון ר"מ ז"ל בתחילת זאת הפיסקא אות באות וכי דבריו תלמוד ערוך ומשנה שלימה ואין בהן קושיא כלל אא"כ תשאל מה ראה לפסוק כר"י ברישא ובסוף כר"ל והתשובה בזה כי אחר המשא ומתן מסיק תלמודא קרא ומתניתא מסייעא לר"י ובסוף שמעתין מסיק דמאן דאית ליה משום חציו היינו ר"י אית ליה משום ממונו דהיינו ר"ל והא קמן דמילתיה דר"י בדאנחה אנוחי ומילתיה דר"ל מיפרשא בדאדייה אדויי וה"ז כמאן דאמר מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי תדע דבתר כולהו סוגייתא שיילינן וכי מאחר דמאן דאית ליה משום חציו אית ליה משום ממונו מאי בינייהו ומהדרינן איכא בינייהו לחייבו בארבעה דברים אלמא ליכא בינייהו אלא ארבעה דברים וכל דדמי ליה כלב וגמל וכל הני שמעתין דפירש"י ז"ל אבל בשאר דברים דברי שניהם שוים ולכך הביא ר"י אלפס ז"ל דברי שניהם ומסקנות אלו שכתבתי להשמיענו שזה דעתו וכמוהו פסק ר"מ ז"ל שחייב אדם לומר כלשון רבו:

הלכה יח

במה דברים אמורים כששמר בעל הגחלת את אשו כו' אבל אם לא שמר בעל האש כו' עד ועל מקומה: כתב הראב"ד ז"ל בעל האש נמי חייב עכ"ל: **ואני** אומר זו מחלוקת ישנה היא בין הספרים והסופרים כי בגמ' מתמה על הא דקתני ועל הגדיש משלם ח"נ מאן חייב בעל כלב וליחייב בעל גחלת ומהדר בששימר גחלתו ומתמה תו אי הכי מאי בעי כלב התם ומהדר בשחתר ע"כ וכן ברש"י ז"ל ור"מ ז"ל ויס"ג וליחייב נמי בעל גחלת וכן גורסין רבותינו בעלי התוס' ז"ל והיא גירסת ראב"ד ז"ל וכולם דברי אלהים חיים ויש להם פנים:

הלכה יט

המשסה כלבו של חבירו וכו'. פ' כיצד הרגל וכדאוקימנא כל פטורי דנזיקין פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים:

ובעל הכלב חייב חצי נזק: כתב הראב"ד ז"ל ואם מועד הוא נזק שלם משלם עכ"ל: **ואני** אומר גם בזה אני רואה פנים לשניהם בגמ' דקא בעי למפשטה מהתם שהתינוקות כו' משמע דבתם קא מיירי ומדקא בעי למידק הא נגח חייב ודחי אביי דילמא הא נגח תם לא הוי ובההיא נגיחה לא מיחייב משמע דאפי' הוה מועד לא מיחייב כלל וכבר כתבתי כמה פעמים כי ר"מ ז"ל אין לו עסק בחבור משנה תורה זה אלא במה שהוא מפורש בתלמוד אבל לא במה שנוכל לדקדק מן התלמוד:

שכיון שהוא יודע. עד סוף הפרק. פ' כיצד הרגל:

פרק ג

הלכה א

הבהמה מועדת כו' עד הואיל ולא נהנית פטור. בב"ק פ"ק (דף ט"ז) ופ"ב ופרק הכונס (דף נ"ה) ממשמעות המשנה:

אכלה אוכלין עד שינוחו וכו'. פ' כיצד הרגל (דף י"ט):

הלכה ד

בהמה שהיתה עומדת וכו' ואם תפס הניזק כו' עד ברשותו אכלה: כתב הראב"ד ז"ל נראה דהכי גריס לה למלתא מתגלגל ואתי מרה"ר לרה"י והיא מיושרת מן הגירסא שלנו עכ"ל: **ואני** אומר אנחנו כן מצאנו כל הגירסא שלנו בספרים הישרים והישנים וכך קבלנו מרבותינו נ"ע בספרד ובצרפת ועיקרה פ' כיצד הרגל גמ' מתני' דכיצד השן מועדת כו':

הלכה ה

כלב שנכנס לחצר כו' עד מה שנהנית. פ' כיצד הרגל (דף י"ט):

הלכה ז

חיה שנכנסה עד שזהו דרכה. פרק כיצד הרגל (דף כ"א) :

אבל כלב שאכל כבשים כו' עד ומשלם חצי נזק. בב"ק פ"ק (דף ט"ו) ובכתובות ס"פ אלו נערות (דף מ"א:):

הלכה ח

סל שיש בו לחם עד משלם מה שהזיק. פרק כיצד הרגל:

הלכה י

היתה מהלכת ברשות הרבים עד כחצר הניזק הוא חשוב. בב"ק פ' כיצד הרגל ופ' הכונס (דף נ"ה):

הלכה יא

בהמה שהוחלקה וכו' עד זו את זו. בב"ק פ' כיצד ופרק הכונס (דף נ"ה ונ"ח):

הלכה יב

הוחלקה ונפלה כו' עד חוזרת מאליה: כתב הראב"ד ז"ל האי פירושא לא נהיר וכו': **ואני** אומר אע"פ שזו מחלוקת ישנה היא פרק הכונס צאן לדיר (דף נ"ח) בשמעתין דנפלה לגנה כו' דאסיקנא עלה אמר רב פפא לא תימא עד שתצא לדעת ותחזור לדעת אלא כיון שיצאה לדעת אע"פ שחזרה שלא לדעת מ"ט דא"ל כיון דילפא כל אימת דמשתמטא להתם רהטא ע"כ. ופירש"י ז"ל לא תימא עד שתצא לדעת שידעו הבעלים שיצאתה אע"פ שחזרה שלא לדעת דנעל בפניה כראוי דהשתא לא סגי לה בשמירה פחותה דאמר ליה כיון דילפא כו' עכ"ל. וגם רבותינו בעלי התוס' ז"ל כן פירשו והוסיפו לפרש דאע"פ דכל שן ורגל סגי להו בשמירה פחותה דהיינו נעל בפניה כראוי הכא לא סגי להו בהם וחייב כדמפרש טעמא ואזיל עכ"ל. ומקצת המפרשים ז"ל תמהו על זה דא"כ כל שרועה פעם אחת בשדה אחר אינו פטור לעולם על אותו שדה אלא כשנעל בפניה דלת שיכולה לעמוד על כל רוח ולעולם אינו פטור בענין אחר במקום אחר אלא פעם אחת ומתוך כך הוצרכו לפרש כפירוש הראב"ד ז"ל. מ"מ נ"ל פירוש ר"מ ז"ל שהוא קרוב לפירוש רש"י ז"ל שצריך לשמרה הוא בעצמו אם רצה להפטר מאשר תזיק ביציאתה ויגיד עליו ריעו דאמרינן בסמוך (דף נ"ח) בעי ר' ירמיה ירדה כדרכה והזיקה במי לידה מהו כו' עד או דילמא הכא כולה בפשיעה היא דכיון דקא חזי דקריבה למילד איבעי ליה לנטורה ע"כ. וה"נ איבעיא ליה לנטורה כדי להפטר ולא דמי לרועה בשדה דכולה שדה כחדא חשיב לה למרעי בה אבל ערוגות גנה חביבין עלה מתרי טעמי חדא משום דבסימא רעיה דיליה משדות דעלמא ועוד דרכיכא לה למיחבט בה ורדופה למיזל להתם כיון דידעה:

הלכה יג

הקדר שהכניס קדרות כו' ואם הוזק בהן כו' ואם הכניס ברשות כו' עד בעל הבית חייב: כתב הראב"ד ז"ל אע"ג דהלכה כרבי וכו' כיון דאיתזק ממילא איהו דאזיק אנפשיה ומן הדין פטור עכ"ל: **ואני** אומר עיקר הלכה זו בב"ק פרק שור שנגח את הפרה ומייתי לה נמי פ' כיצד הרגל בשמעתין דקדר ורבו הדעות והסברות שם לפי ההלכה ואם הראב"ד ז"ל בא בכאן להשמיענו דעתו תבא עליו ברכה אבל ר"מ ז"ל נהג כמנהגו בחבור הזה ללכת דרך התלמוד בקצרה בלשון המשנה וגמרא והניח הדקדוק והסברא לפי שכללו לעולם ילמד אדם לתלמידו דרך קצרה ולכן קראו משנה תורה:

הלכה יד

וכן אם הכניס פירותיו כו' עד וכן כל כיוצא בזה. הכל פרק שור שנגח את הפרה ופ' כיצד הרגל ופ' הכונס צאן לדיר:

הלכה טו

המגדיש בתוך שדה חבירו עד ואע"פ שלא קבל עליו לשמור: כתב הראב"ד ז"ל ודוקא בשומר את הגרנות עכ"ל: **ואני** אומר איני יודע מה בא ללמדנו שגם ר"מ ז"ל כ"כ וז"ל אע"פ שלא קיבל לשמור שהשומר בגרנות כיון שאמר לו הגדש בכאן כמי שאמר לו הגדש ואני אשמור לך הוא חשוב עכ"ל. והוא לשון הגמרא ב"ק פ' הכונס צאן לדיר (דף נ"ט:) גמרא מתני' דהמגדיש בתוך שדה חבירו כו' דגרסינן עלה לימא תנן דלא כרבי דאי רבי האמר אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור ומהדרינן אמר רב פפא הכא בנטר בי דרי עסקינן דכיון דא"ל עייל ונדוש עייל ואנטר קאמר ליה וכן הביאה ר"י אלפס ז"ל בהלכותיו להשמיענו שכן הלכה ועיקר זאת ההלכה שם בפרק הכונס ומייתי לה נמי פרק כיצד הרגל ואולי ספר שהגיע ליד הראב"ד ז"ל השמיט הסופר זה הלשון האחרון שהעתקתי אני ולכך כתב הראב"ד ז"ל זה בהשגות:

פרק ד

הלכה א

הכונס צאן לדיר כו' עד בעל הצאן חייב. בב"ק ר"פ הכונס (דף נ"ה) :

היתה מחיצה בריאה כו' עד והזיקה הליסטים חייבין. פ' הכונס ופ"ק דב"ק:

הלכה ב

הפורץ גדר לפני בהמת חבירו עד וחייב בדיני שמים: כתב הראב"ד ז"ל לא ידענו מהו וכו': **ואני** אומר כמה פעמים כתבתי בחבור הזה כי ר"מ ז"ל מחזר לכתוב לשון התלמוד מכמה טעמים וכן עשה בזה דגרסינן לה ר"פ הכונס (דף נ"ה:) תניא גאמר ר' יהושע ד' דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חבירו כו' ומהדרינן עלה היכי דמי אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב אלא בכותל רעוע ע"כ. ויפה עשה שהרי לא בא הוא לפרש בחבור הזה אלא לחבר בקצרה אורך הגמרא ומה שיפרש כל אחד לשון הגמרא יפרש על לשונו אשר גם פעמים רבות ידע לבו כי הפירושים רבו והוא האמת כי רש"י ז"ל פירש הפורץ גדר וכו' ויצאה הבהמה וברחה בדיני אדם נמי ליחייב מיהא אכותל דהא בידים עבד ואבהמה ליכא למימר דהא תנן פרצוה ליסטים פטור עכ"ל. ומקצת רבותינו בעלי התוס' ז"ל פירשוה גם אבהמה

והא דלא מיחייב במתני' אף בהוציאוה ליסטים אלא א"כ הכישוה כדמוקי לה בגמרא תירצו דהתם הוא להתחייב במה שהזיקה הבהמה לאחרים ביציאתה והכא בדר' יהושע במה שהזיקה בעצמה או שנאבדה דומיא דברחה שפי' רש"י ז"ל ומקצתם פירשו דבין אכותל בין אבהמה קאי וכל חד וחד אדשייך ביה ומש"ה סתמיה וה"נ גרסינן לה הפורץ גדר לפני בהמת חבירו אינו חייב לשלם מן הדין ואין מוחלים לו מן השמים עד שישלם ע"כ זה כלל כל הפירושין ורבו על זה הדקדוקין בשיטות ולכך תפס לשון הגמרא הכולל הכל ולכך אין להשיגו בזה אדרבה ראוי לשבחו ולומר יישר כחו וכח כחו שפירש מתני' דהוציאוה ליסטים אף בהוזקה ודר' יהושע הזיקה לאחרים וכן פי' הסוגיא שעמה בזה נסתלקה קושית הראב"ד ז"ל כי דייקת בה שפיר בלישני ומ"ש לפני בגז"ה משכחת לה קב ונקי.

שוב מצאתי לחכמי לוני"ל שהשיב להם על זאת וז"ל: **תשובה** על הנזקין אמרתי ולא על הכותל וכן אמרוה החכמים על הנזק שאילו היו דברי ר' יהושע בן לוי על הכותל כמו שעלה על דעת מי שראיתי פירושו לא היה אומר הפורץ גדר לפני בהמת חבירו אלא הפורץ גדר חבירו מה ענין בהמה הכא ועוד שהביא התלמוד דברים אלו על המשנה דהכונס צאן לדיר ועוד זה שהעמיד דברי התלמוד דברי ר' יהושע שאמר הפורץ גדר לפני בהמת חבירו פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים בכותל רעוע אם על הכותל אמר וכי פורץ גדר רעוע למה פטור מדיני אדם וכי יעלה על לב אדם בעולם שהשובר כלי שלם חייב והשובר כלי רעוע פטור אלא כך הדין השובר כלי שלם וחזק משלם דמי שלם והשובר כלי רעוע משלם דמי רעוע וכן הסותר כותל חבירו, ואם אכותל קאמר משלם דמי הכותל שהפסיד בין שלם בין רעוע וחייב בדיני אדם וא"ת כותל זה הרעוע עומד לסתירה הוא ומצוה קא עביד אמאי חייב בדיני שמים אלא ודאי כל המפרש כך נשתבש, ואין הדברים אמורים אלא לענין הבהמה שיצאה מפרצה והזיקה אם היה הגדר חזק ובריא הפורץ חייב בנזקיה בדיני אדם ואם היה הכותל רעוע שאינה משתמרת הפורץ פטור על זה הנזק שהזיקה הבהמה וחייב בדיני שמים שהרי גרם לבעלים לשלם הואיל והכותל רעוע כמו שביארנו שאפי' חתרוה או פרצוה לסטים בעל הצאן חייב ואם לא פרץ אפשר היה שלא תצא ולא תזיק ומפני זה חייב בדיני שמים. וזה שהקשיתם על דבר זה מן הליסטים שפרצו מחצית הדיר הבריאה שאין חייבין בנזקיה עד שיוציאוה אבל אם יצאה מעצמה פטורין ודאי קושיא היא זאת ושמא זאת הקושיא שיבש המפרש עד שהעמיד דבר זה בכותל עצמו וזהו פירוקה הפרש גדול יש בין ליסטים שפרצו הדיר ובין חבירו שפרץ לפני בהמתו שהליסטים כוונתם לגנוב הבהמה לפיכך כל זמן שלא

הוציאוה מרשות הבעלים לא נתחייבו ולא נעשית ברשותם ובעת שיוציאוה נעשית ברשותם ונתחייב בנזקיה אבל אם הניחוה שם הרי לא עשו הנזק שנתכוונו לו שהיא הגניבה ולפיכך פטורין אבל הפורץ גדר חבירו אין כוונתו לגנוב ולא נתכוון אלא שתצא הבהמה ותזיק ויתחייבו הבעלים בנזקיה ולפיכך הוא חייב באותו נזק כדין כל מזיק וזהו הפרש בין ליסטים ובין פורץ בהמת חבירו והרי כל הדברים נכונין ויוצאין על עיקרי הדינין עכ"ל תשובתו אות באות:

וכן הנותן סם כו' עד בדיני שמים. עיקרה פ' שור שנגח את הפרה (דף נ"ז) ור"י אלפס ז"ל חברה כאן אגב אלו וגם ר"מ ז"ל עמד בשיטת רבותיו:

הלכה ג

המעמיד בהמת חבירו וכו' וכן אם הכישה כו' עד שהכישה חייב: כתב הראב"ד ז"ל וכ"ש קם לה באפה עכ"ל: **ואני** אומר זו תברא היא וגמרא דכי הכישה עשה בה מעשה וכי קם לה באפה גרמא בעלמא היא דהא כי תנן הוציאוה ליסטין חייבין שיילינן עלה בגמרא פשיטא כיון דאפקוה קמה להו ברשותייהו לכל מילי ומהדרינן לא צריכא דקמו להו באפה פי' לא הוה פשיטא ליה כי הא דאמר רבה אמר רב מתנה המעמיד בהמת חבירו על קמת חבירו חייב וכו' א"ל (אבייי) לרב יוסף הכישה אמרת לן ולסטים נמי הכישוה. פירש"י ז"ל ואשמעינן מתני' בהכישה במקל זו היא משיכה אלא פשיטא דהכישה מיחייב בה טפי מקם לה באפה וכ"כ רבותינו בעלי התוס' ז"ל ואם הראב"ד ז"ל יש לו דעת אחרת צריך להביא ראיה ומדקאמרינן הכא לכל מילי מכלל דהנך לאו לכל מילי אלא כמ"ש לדעת ר"מ ז"ל:

הלכה ד

המוסר בהמתו לשומר חנם כו' אבל אם שמרוה כו' שמרוה שמירה פחותה עד חייבין: כתב הראב"ד ז"ל לא מתוקמא הא וכו': **ואני** אומר עיקר הלכה זו בב"ק ס"פ שור שנגח ד' וה' וכולה סוגיין כרבינו משה ז"ל אזלה גמרא דמתני' דמסרו לשומר כו' דגרסינן ת"ר ארבעה נכנסו תחת הבעלים ואלו הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר הרגו תמין נהרגין ופטורין מן הכופר מועדין נהרגין ומשלמין את הכופר וחייבין להחזיר דמי שור לבעליו חוץ משומר חנם ושיילינן עלה היכי דמי אי דנטריה אפי' כולהו נמי ליפטרו ואי דלא נטריה אפילו שומר חנם ניחייב ומהדרינן הב"ע דנטריה שמירה פחותה ולא נטריה שמירה מעולה שומר חנם כלתה לו שמירתו הנך לא כלתה שמירתן ע"כ. הנה למדנו ונראה בעינינו פשוט שאפי' שמירה פחותה מועלת לפטור שומר חנם. ומ"ש עוד שנפטרין השומרים בשמירה מעולה למדנוה ג"כ בפשוט מדקא מקשי תלמודא להדיא

היכי דמי אי דנטריה אפי' כולהו נמי ליפטרו מכלל דפשיטא ליה לתלמודא שאין אחר שמירה מעולה כלום על השומרין כי בכך כלתה שמירתן שהרי שמר כדרך השומרין ומאי הוה ליה למיעבד וממילא שמעינן דדוקא השומרין הוא דמיפטרי אבל הבעלים מיהא אכתי חייבין שהרי לא כלתה בכך שמירתן דאע"ג דהוי שמירה לפטור השומרים לא סגי לפטור הבעלים עד שיתחזקו בשמירתן יפה וכדתנן שלהי פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ה:) ומייתי לה פ' הגוזל עצים קשרו בעליו במוסרה ונעל בפניו כראוי (ויצא והזיק) אחד תם ואחד מועד חייב דברי ר"מ ר' יהודה אומר תם חייב ומועד פטור ולא ישמרנו בעליו ושמור הוא זה ר"מ אומר אין לו שמירה אלא סכין ע"כ. ומוקמינן פלוגתיה בקראי וכדפירש"י ז"ל דג' מחלוקות בדבר לר"מ בשמירה פחותה חייב (ובשמירה) מעולה פטור ולר' יהודה בפחותה נמי פטור ולר"א במעולה נמי חייב עכ"ל. ובשלהי גמרא פירקין (דף מ"ו) אמר אביי היינו טעמא דר"א כדתניא ר' נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ולא יעמיד אדם סולם רעוע בתוך ביתו ת"ל ולא תשים דמים בביתך ע"כ. וכתב ר"י אלפס ז"ל דאע"ג דקי"ל כר' נתן לית הלכתא כר"א הלכך דל ר"א מהכא פשו להו ר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה וכן פסק רבינו משה ז"ל לפנינו ריש פ"ז של הלכות אלו וכלשון המשנה אות באות ולפי ר"א לענין חיוב תשלומין קאמר דהוה דריש ולא ישמרנו אין לו שימור אלא סכין אף אם שמרו שמירה מעולה חייב ורבותינו בעלי התוס' ז"ל פירשו דאה"נ מעיקרא כי אמר הא מני ר"א היא הוה קאי לענין חיוב תשלומין אבל השתא דאוקימנא טעמא דר' נתן לא איירי לענין תשלומין אלא לענין איסורא בעלמא קאמר דאין לו דרך חסידות בשמירתו אלא סכין אבל אם שמרו שמירה מעולה ויצא והזיק פטור מיהו בשמירה פחותה לא סגי ליה וכנ"ל מן הירושלמי דגרסינן פ' שור שנגח ד' וה' אמר ר"א כל שמירה שאמרה תורה אפילו הקיפו חומת ברזל אין משערין אותו אלא בגופו לפיכך רואין אותו אם (היה) ראוי לשמירה פטור ואם לאו חייב ולפ"ז קאי ר"א כר' נתן לאיסורא ולענין תשלומין כר"י ולא נצטרך לדחות כדברי ר"י אלפס ז"ל ומ"מ לענין תשלומין מן הדין כולן שוין כדברי ר"מ ז"ל גם מורי הרשב"א ז"ל כן הסכים:

הלכה ה

הניחה בחמה וכו' עד ועושה כל שאפשר לה לעשות. בב"ק פ' הכונס:

הלכה ו

מסר בהמתו לחרש שוטה וקטן עד והזיקה הבעלים חייבין: כתב הראב"ד ז"ל חיי ראשי דבר זה לא מצאתי לו שורש וכו': **ואני** אומר עיקר הלכה זו פ"ק דב"ק גמרא מתני' דכל שחבתי בשמירתו כו' ת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד שור ובור שמסרן

לחש"ו (והזיקו) חייב (לשלם) משא"כ באש ושקלינן וטרינן עלה במאי עסקינן אילימא בשור קשור ובור מכוסה דכוותה גבי אש גחלת מ"ש הכא ומ"ש הכא אלא לאו בשור מותר ובור מגולה דכוותה גבי אש שלהבת משא"כ באש דפטור והאמר ר"ל משמיה דחזקיה לא שנו אלא שמסר לו גחלת וליבה אבל מסר לו שלהבת חייב מ"ט דהא ברי היזקה ואסיקנא לעול בשור קשור ובור מכוסה ודכוותה גבי אש גחלת ודקאמרת מ"ש הכא ומ"ש הכא שור דרכיה לנתוקי בור דרכיה לנתורי גחלת כמה דשביק לה מיעמא עמיא ואזלא ופירשוה רבותינו בעלי התוס' מדעת רש"י ז"ל בשור קשור כראוי ובור מכוסה כראוי דאי ס"ד בשלא כראוי א"כ מאי עבד ומאי אהנו מעשיו דליפטר ועוד מאי קא מתמה תלמודא דכוותה גבי אש שמסר לו גחלת דע"כ הכי פירושה מאי שנא הכא ומאי שנא הכא דבין הכא ובין הכא הוה לן למפטריה מדהדר לאוקומה בשור מותר ובור מגולה ודכוותה גבי אש שמסר לו שלהבת ומאי דמסיק טעמא משום דשור עביד לנתוקי כו' לא ממילא קאמר אלא על ידי חש"ו שמסרן להם והם מחוסר דעתם ממשמשין בהן ומיגרעא שמירתן מחמתייהו דאי לאו אינהו שפיר הוו מינטרי כ"כ מורי הרשב"א ז"ל וזהו כר"מ שכתב כאן בענין קשור וענין הבור שכתב רש"י ז"ל ואם הראב"ד ז"ל יש לו רוח אחרת מ"מ דברי הר"מ ז"ל נכונים:

הלכה ז

מסר שורו לחמשה עד הנשארין חייבין. בב"ק פ"ק:

הלכה ח

שאלו בחזקת תם ונמצא מועד כו' ואם לא ידע השואל שהוא נגחן עד נ"ש: כתב הראב"ד ז"ל הא דלאו כהלכתא וכו': **ואני** אומר תמה אני אם יצא דבר זה מפי קולמוסו דהא כי דייק בה בהא שמעתא פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ') סוף גמרא מתני' דשור של פקח שנגח לשור חרש משכחת ברייתא מפורשת כלשון ר"מ ז"ל ת"ר שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמין חצי נזק ושואל משלם חצי נזק וכו' והקשה תלמודא ואמאי כלומר אמאי משלם לימא ליה תורא שאילי אריא לא שאילי ומהדר רב הב"ע כגון שהכיר בו שהוא נגחן והדר מקשי ולימא ליה תם שאילי מועד לא שאילי ופריק משום דא"ל סוף סוף אי תם הוה (לאו) פלגא ניזקא בעית לשלומי השתא נמי זיל שלים פלגא ניזקא וזהו כדברי ר"מ ז"ל בעיקר הדין וכטעמו אות באות ומה שהקשו בשם הראב"ד ז"ל הם דקדוקי התלמוד דקאמר ולימא ליה אי תם הוה משתלם מגופו ומהדר משום דא"ל סוף סוף את לאו תורא בעית שלומי לדידי והדר בעי ולימא ליה אי תם הוה מודינא ומיפטרנא ואפילו למ"ד פלגא ניזקא ממונא לימא ליה אי תם הוה מעריקנא ליה לאגמא אלא הב"ע

כגון דקדום בי דינא ותפסוה ומקשינן אי הכא בעלים אמאי משלמין חצי נזק נימא ליה (את) אתפסתיה לתוראי בידא מאן דלא מצינא לאשתעויי דינא בהדיה ומהדרינן משום דא"ל אי אהדרתיה ניהלך לאו מינך הוו שקלי ליה ומקשינן ונימא ליה אי אהדרתיה ניהלי הוה מעריקנא ליה לאגמא ומהדר משום דא"ל סוף סוף לאו מעלייה הוו משתלמי כלומר ומאי דנפקא לן מינה בשתפסוהו ב"ד הא לא מפסדת ולא מידי בהכי דאפילו לא תפסוהו נמי מיחייבת לשלומי מן העלייה ומקשינן הניחא היכא דאית ליה נכסי היכא דלית ליה נכסי מאי איכא למימר כלומר טענה דבעלים טענתא מעלייתא היא אי אהדרתיה ניהלי הוה מעריקנא ליה לאגמא והייתי נפטר וא"כ הדרא קושיין לדוכתא בעלים אמאי משלמין חצי נזק ופריק משום דא"ל כי היכי דמשתעבדנא (לך) לדידך ה"נ משתעבדנא להאיך כלומר לניזק שאתה חייב לו מפני נגיחת שורך מדר' נתן דא"ר נתן מניין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו שמוציאין מזה ונותנין לזה שנאמר ונתן לאשר אשם לו פירוש ומתרגמינן למאן דחב ליה כלומר וגם כי החזרתיו לו כאילו החזרתיו אליך ועכשיו שתפסוהו ב"ד אין לך עלי טענה לפטור עצמך מח"נ מאחר שלא הודעתני שהיה מועד דוק השתא מטעמא דבעלים לטעמא דשואל שהקשה דאי תם הוה מעריקנא ליה דלאו טעמא משום ב"ד וכ"ש לדעת רבותינו בעלי התוס' ז"ל שאמרו שזה הטעם אינו מועיל אלא להשמטה בעלמא מעתה מאי נפקא לן מינה לענין דינא בין תפסוהו ב"ד ללא תפסוהו ואפילו ההוא טעמא גופיה לא קאי אלא למ"ד פלגא ניזקא ממונא אבל למ"ד קנסא וקי"ל כוותיה פ"ק לא צריכין לאוקומה בשתפסוהו ב"ד דהא אית ליה טעמא אחרינא דקאמרת אי תם הוה מודינא ומיפטרנא וכפירוש רבותינו בעלי התוס' ז"ל הוה מודינא קודם שיבאו עדים. הנה זה פשוט ועיניך רואות ע"כ אמרתי כי לא יצא דבר זה מתחת קולמוסו אלא אחד מן התלמידים ותלה עצמו באילן גדול:

הלכה ט

נטלו כשהוא תם כו' עד שהרי החזירו. פ' שור שנגח ד' וה':

הלכה י

שומר שקבל עליו כו' שמירת נזקיה וכו' עד עושין דין המזיק: כתב הראב"ד ז"ל זה אינו מחוור דמתחזי מגמ' וכו': **ואני** אומר גם זה נ"ל שאינו לשונו הא מימרא בעיא היא מיפרשא בב"ק פ"ק ופ"ב ופ' שור שנגח ד' וה'. וגם לשון הרמב"ם ז"ל מובן לכל וזיל קרי בי רב הוא:

הלכה יא

מסר השומר לשומר וכו' עד שמסרת לו אתה: כתב הראב"ד ז"ל כל זה אינו מחוור אלא הניזק גובה מן השני וכו': **ואני** אומר אחת לאחת למצוא חשבון מצאתי און לי מהא דתנן פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ד:) מסרו לשומר חנם ולשואל ולנושא שכר ולשוכר (כולן) נכנסו תחת הבעלים כו' באשר כבר ביררתי למעלה בס"ד לדברי הכל מעתה השומר ראשון במקום בעלים קאי ובפ"ק דב"ק (דף ט':) גמרא מתני' חבתי בתשלומי נזקו כו' וקי"ל כרבה דפליג עליה דר"א ואמר שומר שמסר לשומר חייב ולא מיבעיא שומר שכר שמסר לש"ח דגרועי גרעה לשמירתו אלא אפילו ש"ח שמסר לשומר שכר דעלויי עלייה לשמירתו חייב מ"ט מצי א"ל את מהימנת לי בשבועה האיך לא מהימן לי בשבועה וכתבו רבותינו בעלי התוס' ז"ל שכשמשלם משלם לבעלים הראשונים כדאמרינן בהמפקיד דהלכה כר' יוסי דאמר אין הלה עושה סחורה בפרתו של זה וזהו פשוט. ועוד אני אומר דבמועד קא מיירי שמשלם מן העלייה ונפקא מינה לעידית של זה כבינונית של זה דאי בתם כיון דמגופו משתלם מאי נפקא ליה לניזק מינה וכי דייקת בה שפיר משכחת דדברים מתוקים הם ראויין למי שאמרן:

מסרה השומר לבנו או לבן ביתו עד וחייבין כו'. פ' הכונס (דף נ"ה:):

הלכה יב

כל שומר שנתחייב כו' עד לבעל הבהמה. הכי משמע פ' המניח את הכד (דף ל"ד:) גבי מתני' דשור שוה מאתים כו' דאוקמוה לדר' יהודה לענין שמירה ובשמעתין דלקמן אסיקנא לר' ישמעאל דבעל חוב הוי. שוב מצאתי בתוספתא מסרו לעבד ולאשה פטורין ומשלמין לאחר זמן כיצד עושין להן ב"ד כותבין עליהם שטרי חוב נתגרשה האשה ונשתחרר העבד חייבין לשלם ע"כ ועבד ואשה הם שומרין שאין להם ומכאן פסקה לפי דעתי:

הלכה יג

כל בהמה שהזיקה פירות כו' עד ואם סאתים דמי סאתים. פרק הכונס (דף נ"ה:) :

הרי שאכלה פירות דקל עד סוף הפרק. פרק הכונס ופרק שור שנגח את הפרה:

פרק ה

הלכה א

בהמה שהיתה רועה ופרשה וכו' עד אפילו לגרום הנזק אסור: כתב הראב"ד ז"ל דברים הללו לא נאמרו בגמ' וכו': **ואני** אומר תמה אני אם יצא דבר זה מפיו הקדוש שהרי

מעשים הם פ' כיצד הרגל (דף כ"ג:) סוף גמ' מתני' דהכלב שנטל כו' דגרסינן הנהו עזי דבי תרבו דהוו מפסדי לה לרב יוסף א"ל לאביי זיל צנעינהו ויס"ג ז"ל אימא להו [למרייהו] אמר להו אמאי איזיל דאי אזלינא אמרין לי ליגדר מר גדירא בארעיה ומקשי תלמודא ואי גדר שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה ויס"ג א"ל ואי כו' ומהדר משכחת לה בשחתרה אי נמי דנפל גודא בליליא ע"כ ובתר הכי גרסינן מתרינן במרייהו תרי ותלתא זמני אי צייתי צייתי ואי לא (מייתי טבח ושחטינן לה ואמרינן למריה תא) תיב אמסחתא וקביל זוזך ע"כ. וזה המעשה האחרון פירשוהו רבותינו בעלי התוס' ז"ל כדברי הראב"ד ז"ל אבל המעשה הראשון אין לנו לפרש אותו בכך דהא דבי תרבו הוו דלא קיימו לשחיטה דאי לא תימא הכי אמאי איצטריך לאהדורי לאביי שן דחייב רחמנא היכי משכחת לה לימא ליה לשחיטה קיימי ועוד במעשה השני אמאי איצטריך לפרושי עזי דשוקא לימא עזי סתם ור"י אלפס ז"ל הביא השני מעשים ופסק כרב יוסף גם בראשון וחזינן דא"ל זיל צנעינהו כלומר שינדה בעליהן ואי לא אתרו בהו משמתינן להו לאלתר והא בבבל קיימי ולא אסרו אלא בארץ ישראל כדכתיבנא לקמן בסמוך בס"ד ועוד דאפסדינהו לרב יוסף קאמר ולא אמר דהוו מזקי ליה לרב יוסף ולגדור מר גדירא בארעיה קאמר אלא ודאי עזי דבי תרבו רועות היו והיו מתפשטות או עוברות פעמים על נכסי דרב יוסף ואע"ג דאכתי לא אזקוה א"ל לאביי זיל צנעינהו מפני שאסור לגרום היזק דהיינו הפסד דרב יוסף וכדקי"ל גרמא בנזקין פטור אבל אסור ועוד דגזור בארץ ישראל שלא לגדל מכלל דעבדי לאזוקי והם דברי ר"מ ז"ל שאמר כלשון רבו ואף כי ר"ח ז"ל פסק כאביי איהו כרביה ס"ל וזה דרך נכון:

הלכה ב

לפיכך אסרו חכמים עד בכ"מ. בבא ראשונה במנחות פרק יש בקרבנות ובבא שנייה בב"ק פרק מרובה (דף ע"ט ופ"ג):

הלכה ג

עשרה תנאים התנה עד סוף הפרק. הכל פרק מרובה:

פרק ו

הלכה א

אי זהו מועד כו' עד העידו בו שלש כיתי עדים ביום אחד וכו' עד או לא הועד: כתב הראב"ד ז"ל שנגח ג' פעמים בג' ימים עכ"ל: **ואני** אומר עיקר הלכה זו פ' כיצד הרגל ומייתי לה סוף הבא על יבמתו ולא ידעתי מה בא הראב"ד לחדש בזה כי רבותינו בעלי

התוס' ז"ל כן פירשו כיון דתלמודא דילן וגם בירושלמי פסיק כר' יהודה דמתני' וגם מסדור לשון ר"מ ז"ל כן משמע ולא ראיתי חולק על זה ואעפ"כ יישר כחו שפירש האמת:

הלכה ב

אין העדה אלא בפני הבעלים כו' עד אלא בב"ד. פ' כיצד הרגל:

הלכה ג

שור של חרש שוטה וקטן עד ומעידים בהן בפני אפטרופוסין הזיקו אחר שהעידו בפני האפטרופוסין וכו' עד מגופו. כתב הראב"ד ז"ל אני מפרש מתני' וכו': **ואני** אומר אמת הוא ויפה עשה שכן מעמיד התלמוד ומתני' פ' שור שנגח ד' וה' ומחלוקת ישנה רבה בפירוש זאת ההלכה מימים ושנים בין רש"י ז"ל והאחרונים לכמה פנים מכל מקום רואה אני דרך התלמידים מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו ואע"ג דרבה דחי ומוקי לה מעידין עליו בפני אפוטרופוסין ומשוינן ליה מועד דאי הדר נגח משלם נזק שלם מן העלייה מ"מ הא תלמודא לקמן בההיא שמעתא מהדר עלה ומוקים מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו תנאי היא ומסיק לה כחכמים דאמרי מעמידין לתם אפוטרופוס ומעידים להם בפני אפוטרופוס ור' יעקב הכי סבר לפי המסקנא והוא נכון:

ואם הועד בו שלשה ימים עד וישלמו להן. עיקר זאת ההלכה פרק שור שנגח ד' וה' (דף ל"ט) ומייתי לה פ"ק ואוקמה דתבריה ר"ע לגזיזיה והכי סלקא שפיר מההיא:

הלכה ה

שוורים שמשחקין בהן ומלמדין אותן ליגח זה את זה אינן מועדין זה לזה ואפילו המית אדם אינן חייבין מיתה שנאמר כי יגח ולא שיגיחוהו: כתב הראב"ד ז"ל ולמה לא וכו': **ואני** אומר תמה אני אם קושיות אלו עמדו בפני הראב"ד שהוא עוקר הרים וטוחנן תדע שהרי הלכה זו עיקרה פ' שור שנגח ד' וה' (דף ל"ט) דתנן שור האצטדין אינו חייב מיתה שנאמר כי יגח שור ולא שיגיחוהו אלמא מקרא מוכח לה והוא כלשון ר"מ ז"ל ממש ולפיכך אין תרעומת זה על ר"מ ז"ל אלא על המשנה והגמרא והמקרא וליתיה לסברא במקום קרא וגם ר"י אלפס ז"ל הביא המשנה כפשוטה להשמיענו שכן עיקר ההלכה ועוד דבגמרא (דף מ':) כי בעי מהו לגבי מזבח אמר רב דכשר ומפרש דטעמא משום דאנוס וקי"ל בכל התורה כולה דאנוס הוא דרחמנא פטריה וקי"ל כוותיה באיסורי ואע"ג דשמואל פליג עליה ועוד דרבינו דהוא בתרא ה"נ אמר ועוד דתלמודא נמי מסיק הכי דגרסינן בשלהי שמעתין (דף מ"א) תניא כוותיה דרבה שור האצטדין אינו חייב מיתה וכשר (הוא) לגבי מזבח מפני שהוא כמעושה ע"כ. וגם כן פסק הר"מ ז"ל פ"ד וה' מאיסורי מזבח אלמא תלמוד ערוך הוא שהוא אנוס ומעושה מעתה הגע עצמך

לסברא גם אתה מה דומה זה שהוא אנוס למועד לשופרות דמנפשיה אזיל ונגח כי שמע קול שופר וכן נמי למשסה כדאמרינן טעמא התם כיון דידע ביה בכלביה דכי משסו ליה ומשתסי מדעתיה אבעי ליה לנטוריה אבל באצטדין אנוס ומעושה כדפרישית והא מילתא דפשיטא היא ומש"ה לא אתקפה ליה תלמודא:

הלכה ו

שור שהועד ונמכר כו' עד נעשה מועד לכל. פ' שור שנגח ד' וה':

הלכה י

ראה שור היום ונגחו עד סוף הפרק: כתב הראב"ד ז"ל על כל בבא ובבא מהן וכו': **ואני** אומר הלכות אלו כולן מסודרות ריש פ' שור שנגח ד' וה' ולפי לשון הגמ' יש פנים לשני הפנים דגרסינן בהו מועד לכל ויש לפרשו לכל המינים והימים שהועד כרבינו משה ז"ל ויש לפרש כראב"ד ז"ל וסירוגין דבבא ראשונה סעד לדברי רבינו משה ז"ל מדלא נקט תרי ולדברי הראב"ד מאי דפריש פריש מאי דלא פריש לא פריש וכולם דברי אלהים חיים הם:

פרק ז

הלכה א

שור שקשרו בעליו במוסרה עד פטור מלשלם. פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ה) ופרק שור שנגח את הפרה:

הלכה ב

היה מועד לקרן ימין וכו' עד משלם חצי נזק: כתב הראב"ד ז"ל מגופו כר' יהודה עכ"ל: **ואני** אומר לא ידעתי מה בא לחדש כי מאחר שכתב חצי נזק פשיטא לן דמגופו משלם וכמו שכתב למעלה חצי נזק מגופו ונזק שלם מן העלייה ואי כר' יהודה נמי פשיטא דהא בשלהי פרק שור שנגח ד' וה' אמרה רב ואוקמוה כר' יהודה:

הלכה ג

בהמה שחבלה כו' עד משלם נזק שלם. פרק המניח (דף ל"ה) :

ופטור מן השבת כו' עד כמו שיתבאר. פרק החובל ופרק המניח והביאור פ"א דהל' חובל ומזיק:

ושורו שחבל באביו כו' עד כמו שיתבאר. פרק המניח והביאור פ"ד דהל' חובל ומזיק:

הלכה ד

המכניס שור לחצר וכו' עד כדין הנוגח בר"ה. פרק שור שנגח את הפרה (דף מ"ז ומ"ח):

הלכה ה

נפל לבור כו' והמים הרי הן ככלים עד כמו שיתבאר: כתב הראב"ד ז"ל לא ידעתי למה פטור וכו': **ואני** אומר אטו דידיה הוא או מנפשיה אמרה מתניתין היא פרק שור שנגח את הפרה דרבא אמרה דתנן התם (דף מ"ז:) נפל לבור והבאיש את מימיו חייב וגרסינן עלה בגמרא (דף מ"ח:) אמר רבא לא שנו אלא שהבאיש בשעת נפילה אבל לאחר נפילה פטור מ"ט הוי שור בור ומים כלים ולא מצינו בור שחייב בו את הכלים ושיילינן הניחא לשמואל דאמר כל תקלה בור הוא אלא לרב דאמר עד דמפקיר ליה מאי איכא למימר ומסיק אלא וכו' אמר רבא לא שנו אלא שהבאיש מגופו אבל הבאיש מריחו פטור מ"ט גרמא בעלמא הוא וגרמא בעלמא פטור ע"כ. וקי"ל הלכה כרבא דהוא בתרא ועוד דהא ליכא מאן דפליג עליה וקי"ל הלכתא כשמואל בדיני וכ"ש בהא דהא אפילו רב מודה בה ולא קא שאיל תלמודא אליביה אלא לאוקומה כדברי הכל וכ"כ מורי הרשב"א ז"ל שהבאיש בשעת נפילה כלומר שהיה מלוכלך ואי נמי שעכרן ברפש עם נפילתו הניחא לשמואל כו' ואע"ג דקי"ל כשמואל אפ"ה מבעיא לן אי כשמואל בלחוד אמרה או ככ"ע ואמרי ליה ככולי עלמא אמרה וכשהבאיש מגופו אבל מריחו אפילו רב דמחייב משום ממונו פטור דאינה אלא גרמא בנזקין ע"כ. ומה שהקשה הראב"ד חצר השותפין הוא י"ל דהכניס שורו לחצר בעל הבית קתני ולכך נזהר ר"מ ז"ל שכתב לאותה חצר ובשלא ברשות נמי מיירי והכי משמע כולה סוגיין הכא ופרק המניח דקא מייתי לה וגם סדור דבריו של ר"מ ז"ל כך הוא שהרי לאח"כ כתב ואם הכניס ברשות כו' כדכתיבנא בס"ד מעתה תמה על עצמך במה נעשית חצר השותפין הרי לא השאילו לו לכלום ושלא ברשותו הכניסו ולא קיבל עליו לשמור וממילא ניחא מה ששאל למה פטור כי התלמוד נותן טעמו לרבא ולמתני' ולשמואל. ואחרי שובי נחמתי ע"כ אמרתי הרבה ראה לבו של הראב"ד ז"ל חכמה ודעת לכן אמר לבי כי השומע לא הבין או הסופר מלשון ההשגות בספור דברי ר"מ ז"ל שהיה לו לכתוב כל הפיסקא לגמרי וז"ל בסמוך ואם הכניס ברשות בעל השור פטור עכ"ל. ועל פטור זה הקשה ראב"ד ז"ל מפלפולי מה שהעתקתי והן קושיות אמתיות נראות לעיני כל משכיל ומ"מ כי מעיינת בהן שפיר בשמעתא דמן ריש פירקא וע"כ משכחת להו לרבנן קמאי בעלי התוס' ז"ל והבאים אחריהם נ"ע דאקשוה ופירקוה וגם בירושלמי דאנן פסקינן הלכה כרבי דקאמר בכולן פטור עד שיקבל עליו לשמור וס"ל כי כשהכניס שורו ברשות ולא קיבל עליו אחריות הנה הוא כאילו התנה להדיא שלא יהא אחד מהן חייב בנזק חבירו ואח"כ נגח שור של זה לזה ומהאי טעמא ניחא ליה בכולה שמעתין שורו של בעל הבית כי נגח לשור המכניס דאל"כ אמאי פטור

ליחייב מידי דהוה אחצר השותפין דחייב בעל הקרן לכ"ע דהא לא מצי למימר ליה תורך ברשותי מאי בעי כיון שהכניס ברשות דנהי דבסתמא לא קביל עליה נטירותא לרבי מ"מ לא מצי למימר ליה הכי ועוד אני רואה סתם התלמוד דקאמר בשמעתין להדיא וה"מ דלא ידע ביה אבל אי ידע ביה חייב והוא הלכה פסוקה וגם ר"מ ז"ל פסק בסמוך תוך הפרק והוא הנכון ומה שייעד ר"מ ז"ל לבאר הוא בפי"ג לפנינו:

הלכה ו

הכניס שורו לחצר עד אין לו רשות. פ' שור שנגח את הפרה (דף מ"ח):

הלכה ח

שמין לנזקין עד לניזק. פ"ק דנזיקין (דף י' וי"א):

הלכה ט

פחת הנבלה על הניזק כו' עד כשעת העמדה בדין. הכל פ' המניח (דף ל"ד):

הלכה יג

על המזיק לטרוח בנבלה כו' עד סוף הפרק. פ"ק דנזיקין שם והביאור תוך זה הפרק:

פרק ח

הלכה א

שור של ישראל שנגח כו' עד שנאמר שור רעהו. פ"ק דנזיקין (דף ו') ובמס' שבועות פרק שבועות הדיינין (דף מ"ג) :

וכל הקדשים שחייבים עליהם עד להיותן חולין. פ"ק דנזיקין:

הלכה ב

שלמים שהזיקו עד כמו שביארנו בהל' מעילה. עיקר ההלכה פ"ק דנזיקין והביאור ריש פ"ב דהלכות מעילה:

וכן תודה שהזיקה וכו' עד אלא חצי הבשר בלבד. פ"ק דנזיקין:

הלכה ד

וכן שור הפקר כו' עד העמדה בדין. פ"ק דנזיקין ופ' ד' וה':

הלכה ה

שור של ישראל שנגח שור של עכו"ם וכו' עד כדיניהם: כתב הראב"ד ז"ל הטענה הזאת אינה מספקת וכו': **ואני** אומר אטו דידיה היא דר' אבהו בשם ר"י היא דאמרה על מתני' פרק שור שנגח ד' וה' ואע"ג דבירושלמי רבי אילא פליג ואמר לאו על הדא איתאמרה אלא כהדא דתני ר' חייא שור של עכו"ם שנגח שור של עכו"ם אחר כו' אנן אדרבי אבהו

סמכינן דה"ל תלמוד מובהק ותיק אצל ר"י ועוד דתניא לה לקמן פרק הגוזל בתרא (דף קי"ג) גבי מתני' דאין פורטין מתיבת המוכסין כו' ישראל ועכו"ם שבא (לפניך) לדין אם אתה יכול לזכותו בדיני ישראל זכהו ואמור לו כך דיננו בדיני אומות עכו"ם זכהו ואמור לו כך דינכם. ומה שהקשה הראב"ד ז"ל שתופסין גוף המזיק לא היה בזמנם ואנו אין לנו ללכת אחר הבלי עכו"ם ועמי הארץ אשר אין להם לא כתב ולא לשון אלא אחר דברי התלמוד בבלי וירושלמי ואם הראב"ד ז"ל רוצה להוסיף טעם מספיק יעמוד בשיטת רש"י ז"ל שפירוש מדכתיב ראה ויתר דאיתיה נמי בירושלמי ובבלי ודרך בדיחותא אני קורא על זה ובחוקותיהם לא תלכו ועוד שגם בזמן הזה אינו בכל המקומות בא וראה בספרד שאין נוהגין אלא על הניזק להרחיק את עצמו ורשות כל אחד בידו דאלים גבר ור"מ ז"ל שם נתגדל ונתנגד:

ושור של עכו"ם עד ממון הבריות. פ' שור שנגח ד' וה' (דף ל"ז):

הלכה ו

שור תם שהזיק עד משועבדים לנזק זה. פ' המניח (דף ל"ג):

הלכה י

כשב"ד נזקקין כו' עד גובין לו מהן אחר מותו. פ"ק דנזיקין (דף י"ט) ופ' הנזקין בגיטין (דף מ' ומ"א):

הלכה יב

כבר תקנו הגאונים וכו' עד כמו שיתבאר. זה מפורסם ור"י אלפס ז"ל כתב כן בהלכות גיטין פרק הנזקין וכמה מקומות ומה שייעד לבאר הוא פט"ו דהלכות מלוה ולוה:

הלכה יג

אין הנזקין משתלמין וכו' עד לשלם: כתב הראב"ד ז"ל לא בא למעט אלא עדים פסולים וכו': **ואני** אומר מודה בקנס פטור ואין אדם משים עצמו רשע ואין אדם מת ע"פ עצמו אין מקומן כאן ורובן מפורשין פ"ק דסנהדרין וגם ר"מ ז"ל פירשן כולן במקומן וכן תשלומי הנזקין בעדים ברורות מצאתי גם בשאר דברים בירושלמי דפ"ק דסנהדרין (דף י"ט:) גמרא מתני' דכמיתת הבעלים כך מיתת השור כו' דגרסינן התם אגנטס הגמון שאל לריב"ז השור (מדוע) יסקל וגם בעליו יומת א"ל שותף (של) ליסטים כליסטים וכשיצא אמרו לו תלמידיו רבי לזה דחית בקנה לנו מה את משיב אמר להם כתיב השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור הקיש מיתת הבעלים למיתת השור מה מיתת [בעלים בדרישה וחקירה בכ"ג אף מיתת] השור בדרישה ובחקירה וכו' ע"כ. ומכאן חברה ר"מ ז"ל בדברים סתומים. שוב מצאתי לרש"י ז"ל בפירושו בסנהדרין פרק

ד' מיתות סוף גמרא מתני' דהבא על זכור ועל בהמה כו' גבי הא דמסיק תלמודא דחס רחמנא עלה כו' ופירש"י ז"ל כמיתת הבעלים כך מיתת השור בעדים והתראה:

הלכה יד

שור שהיה רועה כו' עד שזה נשכו וזה נגחו. ב"ב פרק המוכר פירות (דף צ"ג) ובשבועת העדות (דף ל"ד): :

אפילו גמל האוחר כו' עד סוף הפרק. בסנהדרין פ' אחד דיני ממונות (דף ל"ז):

פרק ט

הלכה א

בהמה מעוברת וכו' עד של בעל הולד. הכל פ' שור שנגח את הפרה (דף מ"ו):

הלכה ו

שור שהיה רודף עד ואשלם לך. בנזיקין פ' המניח את הכד (דף ל"ה) :

הלכה ט

היו שני השוורים הרודפים וכו' היה אחד תם וכו'. לא היתה שם ראיה ברורה וכו' ואם טען הניזק כו'. היו הניזקין שנים כו' עד מן המזיק כלום: כתב הראב"ד ז"ל אתם ואמועד קאי וכו': **ואני** אומר עיקר הלכה זו ס"פ המניח את הכד דקתני במתניתין תלתא בבי ועל זה הדרך שסדרן ר"מ ז"ל רישא דלא כי אלא בסלע לקה ומציעתא דהיו שנים רודפים אחד גדול ואחד קטן אחד תם ואחד מועד וסיפא דהיו הניזקין שנים ושקיל וטרי עלייהו טפי בגמ' היכי דמי אי בברי ושמא אי אפי' בברי וברי ומאן דאמר ברי כו' ומתוך הסוגיא דקדקו רבותינו בעלי התוספות ז"ל ושאר המפרשים ז"ל בקושיות ותירוצין והראב"ד ז"ל עמד בשיטה זו שרמז כאן בקצרה אבל ר"מ ז"ל לא דרך בזה הדרך וכאשר קיבל מפי רבו ורבו מרבותיו. וע"כ נראה כפשט הגמרא וכן הסברא על המשנה בקצרה שפירש"י ז"ל כי אפילו טען ברי הואיל ומסופק לב"ד שמא הוא וכן נ"ל מדקא פריך תלמודא וקאמר הא לא מייתי ראיה שקיל כדאמר מזיק ואמאי חיטים ושעורים נינהו ש"מ דטענת חטים ושעורים וטענת מתניתין שוה הוא וה"נ אזלא כולה סוגיין והני שנויי דטענתא דקא פריש הראב"ד ז"ל לא הוזכרו גבי חטים ושעורים אלא כפשטא דמשמעותא וכן נמי משמע לי מן הירושלמי דמייתי לה דומיא דשתי חביות אחת של יין ואחת של שמן או אחת מליאה ואחת ריקנית על בעיא דר' יודן לכן ישרה בעיני שיטת ר"מ ז"ל כפשטה ושיטת רש"י ז"ל דכוותיה:

הלכה יב
שור שנגח וחזר ונגח עד וכן כל כיוצא בזה. פרק שור שנגח ד' וה' (דף ל"ה):

הלכה יד
שני שוורים תמים שחבלו עד סוף הפרק. פרק המניח (דף ל"ב):

פרק י

הלכה א
שור שהמית את האדם כו' עד הרי אלו נסקלין. תחלתה פרק שור שנגח ד' וה' (דף ל"ו ומ"א) וסופה פרק קמא דנזיקין ופ"ד דעדיות:

הלכה ג
והואיל וכל בהמה וכו' עד נתכפר לו. הכל פרק שור שנגח ד' וה' (דף מ"ד) :
ואע"פ שהכופר כפרה. גמרא בנזיקין פרק שור שנגח ד' וה' ובכתובות פרק אלו נערות (דף ל'):

הלכה ו
אין גומרין דינו של שור עד צריכין כפרה. פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ד) ותחלתה פרק הגוזל עצים:

הלכה ז
שור שהוא טריפה שהרג את הנפש עד ה"ז פטור: כתב הראב"ד ז"ל ואם בפני הב"ד הרג נהרג משום ובערת הרע עכ"ל: **ואני** אומר עיקר זאת ההלכה התחיל בה רבא בסנהדרין גמ' מתני' דאלו הן הנהרגין וסיימה רב אשי ואותה שכתב כאן הראב"ד ז"ל בהשגות התחיל בה ג"כ רבא למעלה מזאת סמוכה לה וסיים בה נמי רב אשי ופסק ר"מ ז"ל פ"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש בביאור על סדר ההלכה וז"ל אדם טריפה שהרג את הנפש נהרג שנאמר ובערת הרע מקרבך והוא שיהרוג בפני ב"ד עכ"ל. וברי לי שאם עיין הראב"ד ז"ל אותה ונזכר לאותה לא היה כותב זה בכאן וזה פשוט:

הלכה ח
המשסה כלב בחבירו כו' עד פטור ממיתת ב"ד. פ' כיצד הרגל (דף כ"ג):

הלכה ט
אין בהמה וכו' עד והוא מועד לזה. פרק שור שנגח ד' וה':

הלכה י

היה מועד ליפול וכו' עד שהפיל והמית. פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ד) ופ' שור שנגח את הפרה (דף מ"א):

הלכה יא

אין הבעלים משלמין וכו' עד שלא ברשותו. פרק כיצד הרגל (דף כ"ג) ופ' שור שנגח ד' וה':

ואפילו נכנס לתבוע שכרו עד שלא מדעתו. פרק המניח את הכד (דף ל"ג):

הלכה יב

עמד בפתח וכו' עד ועל הרגל כמו שביארנו. פרק כיצד הרגל ומייתי מקצת פ' המניח את הכד והביאו בפרק א' של אלו ההלכות:

נמצאת למד כו' וכן מקנס העבד. פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ג ומ"ד) ופ' שור שנגח את הפרה (דף מ"ט):

הלכה יד

נ"ל שאע"פ שהתם כו' עד המית שור חבירו או חמורו וכו': כתב הראב"ד ז"ל הסברא הזו אינה מחוורת וכו': **ואני** אומר להכריע ביניהם להכניס עצמי בין שני הרים גדולים מתייירא אני שמא ירצצו הסלעים גולגלתי אבל אתרץ קושית הראב"ד ז"ל כאשר הבנתי מבין ריסי לשון ר"מ ז"ל שכתב כאן ובפ' שלפנינו אומר שאני עבד שהוא כחמור כדכתיב שבו להם פה עם החמור עם הדומה לחמור משא"כ בבן חורין:

פרק יא

הלכה א

כמה הוא הכופר עד אלא דינר. פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ג) ומסכת ערכין פרק יש בערכין (דף י"ד) :

וכל המעוכב גט שחרור וכו' עד שהרי יצא לחירות. בגיטין פ' השולח (דף מ"ב) :

הלכה ב

למי נותנין הכופר כו' עד ואינו לבעל. פ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ב) :

המית מי שחציו עבד כו' אין מי יקחנו. בגיטין פ' השולח (דף מ"ב) :

הלכה ג

שור שנגח את האשה עד אלא לאדם. פ' ד' וה' ופרק שור שנגח את הפרה (דף מ"ט) ופרק החובל:

הלכה ד

נגח שפחה כו' עד בלבד כמו שביארנו. פרק שור שנגח את הפרה ופרק ד' וה':

הלכה ז

שור תם שהמית והזיק כו' ואין דנין אותו כו' ומהיכן משתלם כו' עד אין דנין אותו דיני ממונות: כתב הראב"ד ז"ל זו הסוגיא אינה מסכמת עם הגמרא שלנו והיא עצמה שבוש דאיהו סבר דאין חוששין במיתת השור משום עינוי הדין א"כ מועד שהמית ודנוהו דיני נפשות שוב אין לבעליו רשות בו ועוד דאמרינן בגמ' דקבול סהדי וברח וכו': **ואני** אומר עיקר הלכה זו פ' החובל גמ' מתני' דהתוקע לחבירו כו' והנני כותב הכל ואובין לפניך כל הסוגיא ופירושה ואיך הוציא ר"מ ז"ל כל דבר מדבריו דבר דבור על אופניו. גרסינן (דף צ':) ת"ר שור תם שהמית והזיק דנין אותו דיני נפשות ואין דנין אותו דיני ממונות מועד שהמית והזיק דנין אותו דיני ממונות וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות ע"כ. והן הן השתי בבות הראשונות אות באות. עוד תניא באותה ברייתא עצמה קדמו ודנוהו דיני נפשות אין [חוזרין] ודנין אותו דיני ממונות ואקשינן עלה וכי קדמו ודנוהו דיני נפשות מאי הוי ליהדר ולדיינוהו דיני ממונות ומהדרינן אמר רבא אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי הא מני שמעון התימני היא דאמר מה אנרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים אלמא בעינן אומדנא דבי דינא והא כיון דגמר דיניה לקטלא לא משהינן ליה לאומדנא דבי דינא ולא מענינן (ליה) לדיניה כלומר ולכך אי אפשר לחזור ולדונו דיני ממונות אחר שנגמר דינו לנפשות שהרי אין משהין אותו ואמינא להו אנא אפי' תימא ר"ע הכא במאי עסקינן כגון שברח פירש"י ז"ל בעל השור ואין חבין לאדם שלא בפניו, למדנו מזה שני דברים האחד מדמקשינן להדיא תלמודא מאי הוי ליהדר ולידייניה דיני ממונות מכלל דמילתא דפשיטא היא או אי לא משתניא בטעמא ולכך כתב ר"מ ז"ל בבא שלישית דקדמו ודנוהו כו' והדבר השני למדו דלרבנן דבי רב דאית להו ההיא סברא דעינוי הדין שכתב הראב"ד ז"ל דהוו מוקמי לה לברייתא אליבא דשמעון התימני ולית הילכתא כוותייהו אבל רבא דהילכתא כוותיה לית ליה דאוקמה לפשטא דברייתא כשברח בעל השור אחר שדנו שורו לנפשות ולפיכך אין חוזרין לדונו דיני ממונות וכדפירש"י ז"ל טעמא דאין חבין לאדם שלא בפניו ולכך כתב ר"מ ז"ל בבא אחרונה שאם דנוהו דיני נפשות וברח אין דנין דיני ממונות ובגירסות הישנות והספרדיות ה"ג להדיא הכא במאי עסקינן שברח בעל השור והדר אקשינן אי הכי אי לא דנוהו דיני נפשות היכי דיינין ליה דיני ממונות דקס"ד דברח דאמר רבא ר"ל ברח מתחלה קודם שיבא לפני ב"ד והא ודאי לא אפשר ולא מסתבר וא"כ הדרא קושיין לדוכתא כי דנוהו דיני נפשות מאי הוי ליהדר ולידיינו

דיני ממונות ופריק דקביל סהדי וברח ופירוש רש"י ז"ל דקיבל סהדי על הנגיחה וברח לכך אין לנו ממה לישתלם כגון דלית ליה נכסי וזה הוא פירוש שהוסיף רבא לפרש דבריו ולהודיע כי מה שהעמיד הוא פשט הברייתא בשברח לאו מעיקרא קאמר אלא אחר שקבלו ב"ד עדים בפניו ולעולם אוקימתא דרבא קיימת והדר אקשינן סוף סוף דלא דנוהו דיני נפשות מהיכא משתלם הואיל שברח ומשנינן לרדיא משהין את השור לשכירות וישלמו לניזק ואחר ידינוהו דיני נפשות אבל קדמו ודנוהו דיני נפשות לא מענינן לשהויים לרדיא ותו כיון דנגמר דינו ליסקל כל מעשיו והוא גופו אסורין בהנאה כדאמרינן בפ' שור שנגח ד' וה' עכ"ל. פקח עיניך וראה כי דברי הראב"ד נראין כלשון ראשון שפירש"י ז"ל וראית שחזר רש"י ז"ל ונתן טעם אחר ואני סלסלתי סדור הסוגיא לפניך למען תשכיל כי כשהשיב התלמוד סוף סוף מהיכא משתלם חזר על פירוקא דרבא דאוקי פשטא דברייתא בשברח וכדפרישית הא לא ברח חוזרין ודנין אותו דיני ממונות כדברירנא וע"כ שאל מ"מ מהיכן ישתלם הממון שיחייבוהו כשיחזור וידונו אותו והשיב דע"כ לא חיישי לעינוי הדין אלא לרבנן דבי רב דאוקמוה כשמעון התימני אבל לרבא דאוקמוה אפילו לר"ע דהלכתא כוותיה לא חיישינן להכי לכך כתב ר"מ ז"ל בבא האמצעית וסמך וחיבר מהיכן משתלם דסוף סוגיין אחוזרין ודנין אותו דיני ממונות דפריק רבא כדפרישית ונתן בו טעם אחר חשוב הרבה ובהכי ניחא נמי לשון סוף סוף דקאי אמעיקרא דאי אדקאמר השתא הוה קא מהדר לא הוה אתיא שפיר לפום אורחא דתלמודא בשם דוכתא וכי דייקת שפיר סוגיא דתלמודא כדכתיבנא משכחת לה:

הלכה ט

שור שהמית את האדם עד אסור בהנאה. פ' הגוזל עצים (דף צ"ח) ופ' שור שנגח ד' וה' (דף מ"ד) ופרק המניח את הכד:

בד"א אחר שנגמר דינו עד מותר באכילה. פ' המניח את הכד (דף ל"ג) ופ' שור שנגח ד' וה':

הלכה י

שור שלא נגמר דינו כו' עד שימותו. שם בנזיקין פ' המניח ובמסכת סנהדרין פ' אלו הן הנשרפין (דף ע"ט):

הלכה יג

שור הנסקל שהוזמו עדיו עד סוף הפרק. בכריתות פ' המביא אשם תלוי:

פרק יב

הלכה א

החופר בור בר"ה עד מפני שחפר ברשותו. תחלת הפסקות האלו בנזיקין פ"ק (דף ב') והשאר פ' שור שנגח את הפרה (דף נ'):

הלכה ג

אחד החופר או שנחפר הבור מאליו כו' עד מ"מ. פרק המניח את הכד ופרק שור שנגח את הפרה (דף מ"ח):

הלכה ד

אחד החופר או המגלה כו' עד לפרקים הרי זה חייב. פרק שור שנגח את הפרה (דף מ"ט):

הלכה ה

התליע מתוכו ונפלו בו שוורים עד וכן כל כיוצא בזה: כתב הראב"ד ז"ל רבינו יצחק אלפס לא הביא בהלכות מכל אותה סוגיא כלום וכו': **ואני** אומר אדרבה ההלכה הזאת מפורשת פרק המניח את הכד ור"מ ז"ל תלמידו מוכיח שכך קיבל מידו ומה שלא הביאה בהלכות לא זו בלבד אלא אף רבות ונכבדות לפי שאינן נוהגות:

הלכה ו

המוצא בור כו' עד פטור: כתב הראב"ד ז"ל בכדי שידע עכ"ל: **ואני** אומר לבי מהרהר לומר שלא יצא דבר זה מפיו לעולם כי זה נאמר פ' המניח את הכד (דף כ"ט ע"ב) גמ' מתני' דנשברה כדו כו' דגרסינן אמר רבינא משל דרב אדא בר אהבה למה הדבר דומה למוצא בור מגולה וכסהו וחזר וגלהו ע"כ. והתם לא הוזכרה ידיעה כלל עד פ' שור שנגח את הפרה גבי שור של ב' שותפין שאכתוב בסמוך בעז"ה וטעמא משום שהניחו לית ליה לאסוקי אדעתיה עד שידע כדכתיבנא בס"ד אבל בזה שהניחו מגולה הא קא ידע מהשתא ולא שייך בה שיעורא דעד שידע וזה פשוט:

סתמו בעפר כו' עד נסתלק מעשה הראשון. זה משל על הא דרב אדא בר אהבה דאמרה מר זוטרא פ' המניח את הכד (דף כ"ט):

הלכה ז

בור של שני שותפין וכו' כסהו הראשון כו' וכל שימות בו אחר זמן כו' עד שניהם פשעו כו': כתוב בהשגות ובכדי שידע הראשון משמע שיעור מנהגו שיחזור לדלות מבורו עכ"ל: **ואני** אומר לשון זה אינו מזכיר מי אמרו וגם אני איני יודע מי סברו שהרי דברי ר"מ ז"ל תלמוד ערוך הוא ומשנה שלימה פ' שור שנגח את הפרה (דף נ"א) בור של ב'

שותפין ועבר עליו הראשון ולא כסהו השני ולא כסהו השני חייב ואמרינן עלה בגמרא וראשון מאימת מיפטר רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו משמיה דרבה בב"ח דאמר משמיה דר' מני חד אמר משמניחו משתמש וחד אמר משימסור לו דליו ואוקימנא כתנאי כו' ומשנת ראב"י קב ונקי ומכאן פסק ר"מ ז"ל דין ראשון וחלקיו ועוד תנן התם (דף נ"ב) סיפא כסהו הראשון ובא השני ומצאהו מגולה ולא כסהו השני חייב ע"כ. וגרסינן עלה בגמרא וראשון עד אימת ליפטר אמר רב בכדי שידע ושמואל אומר בכדי שיודיעוהו ור"י אמר בכדי שיודיעוהו וישכור פועלים ויכרות ארזים ויכסנו ע"כ. וקי"ל בכוליה תלמודא רב ור"י הלכה כר"י וכ"ש הכא דקאי שמואל בשיטתיה וקי"ל הלכה כשמואל בדיני ולכך פסק ר"מ ז"ל דין שני וחלקיו מעתה מה אשיב שואלי דבר על לשון ההשגות:

הלכה ח

המוסר בורו לשומר עד אין בהן דעת: כתב הראב"ד ז"ל אני אומר שלא היה מכוסה כראוי עכ"ל: **ואני** אומר גם בזה שלא יצא מפי הראב"ד ז"ל שהרי דברי ר"מ ז"ל תלמוד ערוך הם פ"ק דנזיקין גמרא מתני' דכל שחבתי בשמירתו כו' דת"ר כל שחבתי בשמירתו הכשרתי את נזקו כיצד שור ובור שמסרן לחש"ו והזיקו חייב משא"כ באש ושיילינן במאי עסקינן אילימא בשור קשור ובור מכוסה ודכוותה גבי אש גחלת מאי שנא הכא ומאי שנא הכא ושקלינן וטרינן עד דאסיקנא לעולם בשור קשור ובור מכוסה ודכוותה גבי אש גחלת ודקא אמרת מ"ש הכא ומ"ש הכא שור דרכיה לנתוקי ובור דרכיה לנתורי. הנה עיניך רואות כי סתם התלמוד סובר דבור עשוי להתגלות וכ"ת מכוסה דשמעתין לאו כראוי אם אינו כראוי מאי עביד אלא על כורחין מכוסה כראוי קאמר ודרכו להתגלות ויש לי ראיה מדמתמה פ' שור שנגח את הפרה (דף נ"ב) אמתניתין דכסהו כראוי ונפל לתוכו כו' כיון דכסהו כראוי היכי נפל ומהדרינן אמר רב יצחק בר בר חנה כגון שהתליע מתוכו אלמא אע"פ שמכוסה כראוי אורחיה לנתורי ועוד מדאיבעיא לן עלה התם כסהו כסוי שיכול לעמוד בפני שוורין ואינו יכול לעמוד בפני גמלים ואתו שוורים ונפלו בה מאי מכלל דכסהו כראוי דמעיקרא כראוי לגמרי לכל מידי תדע דשיילינן עלה דבעיין היכי דמי אי דשכיחי גמלים פושע הוא אי דלא שכיחי גמלים אונס הוא ושקלינן וטרינן עלה וכולה סוגיין כי הא אזלא דכל שלא כסהו כראוי למין המצוי פושע הוא ומילתא דפשיטא ליה לתלמודא היא והלכה קבועה היא וכן פסק ר"מ ז"ל תוך זה הפרק ראה מה אשיב שואלי דבר לומר שהראב"ד ז"ל כתב זה אין אלא אחד מן התלמידים אמר ובאילנו תלאו:

הלכה ט

המכסה בורו כו' עד בעל הבור חייב. פ' המניח (דף ל'):

הלכה י

אחד החופר בור או שיח וכו'. פרק שור שנגח את הפרה (דף נ') :

ולמה נאמר כו' עד חיה ועוף ומת פטור. פ"ק דנזיקין:

ואם הוזקו כו'. ריש ב"ק:

הלכה יא

היה עומק הבור כו' עד ולסור מן המכשולות. פ' שור שנגח את הפרה (דף נ"א) :

וכן אם נפל לתוכו כו' עד כמו שביארנו: כתב הראב"ד ז"ל ובהמה הפקחת ביום למה ומה בין נזק למיתה לענין זה עכ"ל: **ואני** אומר גם זה לא יצא מפיו שהרי עיניך רואות שכתב כמו שביארנו והוא בפסקא הסמוכה לה מלמעלה ושם מבוארין הטעמים על סדר הגמ' פ' שור שנגח (דף נ':) אמר רב בור שחייבה עליו תורה להבלו ולא לחבטו וכו' ושמואל אמר להבלו וכ"ש לחבטו ואוקימנא דאיכא בינייהו דעבד גובה ברה"ר לרב אגובה לא מיחייב ולשמואל אגובה נמי מיחייב מ"ט דרב א"ק ונפל עד שיפול דרך נפילה ולשמואל ונפל כל דהוא משמע ואקשינן לרב מחריצין ונעיצין ושיח ומערה כולהו למה לי ופריק צריכא ולשמואל ניחא דכל שעמקו יתר על רחבו אית ביה הבלא ושקלינן וטרינן עליה עד דאותבינן מהא דתנן היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור ואם הוזק בו חייב ודייקינן נפל לתוכו שור או חמור ומת פטור מ"ט לאו משום דלית ביה חבטא ומהדרינן לא משום דלית ביה הבלא ואקשינן אי הכי אם הזיק בו חייב הא לית ביה הבלא ומהדר אמרי אין הבל למיתה ויש הבל לנזקין וכן נמי לקמן גבי ההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי שחטיה מריה טרפיה ר"נ דייק תלמודא אלמא קסבר ר"נ יש חבטה בפחות מעשרה איתיביה רבא לר"נ מההיא משנה גופה דתנן היו פחותין כדאמרן ופרקינן כדפריקנא אין הבל למיתה ויש הבל לנזקין ור"י אלפס ז"ל פסק כרב וכתב שיש פוסקים כשמואל בדיני ופסק כאן כדבריו וגם באותה דחש"ו משום דלקמן בהאי פירקא גמרא מתני' דכסהו כראוי כו' מוכחינן מהא דתניא נפל לתוכו שור חש"ו חייב סומא ומהלך בלילה חייב פקח ביום פטור אמאי נימא מדהוי פושע לענין חרש הוי נמי פושע לענין פקח אלא לאו ש"מ לא אמרינן מיגו ש"מ אלמא הלכתא היא, ועוד תנן לקמן בההוא פירקא גופיה (דף נ"ב) חש"ו חייב בן או בת עבד או אמה פטור אחד השור ואחד הבהמה לנפילת הבור ואוקמא רבא דה"ק שור והוא חרש שור והוא שוטה שור והוא קטן דוקא אבל שור והוא פקח פטור מאי טעמא אבעי ליה לעיוני ומיזל ותניא

נמי הכי נפל לתוכו שור שוטה וקטן וסומא ומהלך בלילה חייב פקח ביום פטור וכן הביאן ר"י אלפס ז"ל דהלכתא נינהו ולכך פסק כאן ר"מ ז"ל:

ונמלך לבי בקרבי אחרי כתבי זאת והראיות במכתבי להביא לפניך ביאור ר"מ ז"ל אות באות למען תשכיל מאין באות אלו הבבות הפסקות התחתונות והעליונות וז"ל **בור שחייבה עליו תורה אפילו לא מתה הבהמה אלא מהבל ואין צ"ל אם מתה מחבטו** עכ"ל. וזהו כשמואל שכתבתי תחלה. עוד כתב **לפיכך אם היה עומק הבור כרחבו אין לו הבל ואם נחבטה בו הבהמה ומתה פטור היה עמקו יתר על רחבו יש לו הבל ואם מתה בו הבהמה חייב אע"פ שלא נחבטה בקרקעו** עכ"ל. זהו כשיטת שמואל בבור שיח ומערה חריצין ונעיצין דשמעתין. עוד כתב **עשה תל גבוה ברה"ר ונחבטה בו הבהמה ומתה או היה גבוה י' טפחים חייב לשלם** עכ"ל. וזהו כשמואל דאמרי איכא בינייהו דעבד גובה. עוד כתב **ואם היה פחות מעשרה פטור על מיתת הבהמה אבל אם הוזקה לבד חייב לשלם נזק שלם** כמתני' היו פחותין כו' דאוקימנא אין הבל למיתה ויש הבל לנזקין. עוד כתב **ואפי' בתל גבוה כל שהוא או בחפירה כל שהיא שהנזק בכל שהוא מצוי וידוע ואין המיתה בכל שהוא מצויה והרי היא כמו אונס** עכ"ל. וזהו כדמפרש טעמא דשמואל ונפל כל שהוא משמע ואוקימנא נמי אין הבל למיתה ויש הבל לנזקין ואסיקנא נמי בההיא כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים. עוד כתב **וכן אינו חייב על מיתת הבהמה בבור או על חביטתה בתל אלא אם היתה הבהמה קטנה או שוטה או סומא או שנפלה בלילה אבל אם היתה פקחת ונפלה ביום ומתה פטור שזה כמו אונס מפני שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות** עכ"ל. וזהו כדדייקינן מההיא ברייתא דנפל לתוכו שור חרש וכדאוקימנא מתני' דחרש שוטה וקטן כו' עד איבעי ליה לעיוני. עוד כתב **וכן אם נפל לתוכו אדם ומת אפי' היה סומא או שנפל בלילה בין שהיה בן חורין או עבד ה"ז פטור** עכ"ל. וזהו כמו ששנינו במשנה בן חורין או עבד או אמה פטור וקי"ל שמה שור ולא אדם וכ"כ ר"י אלפס ז"ל פ' המניח בשמעתין דהנתקל וז"ל וה"מ במיתה אבל בנזקין חייב. עוד כתב **ואם הוזק בו אדם או הבהמה חייב נזק שלם כמו שביארנו** עכ"ל. זהו כמו שהוכחתי לשמואל דיש הבל לניזקין וכדתנן אחד השור ואחד הבהמה לנפילת הבור והשוה אדם לבהמה כדאוכחנא מאותה ברייתא וברורתי כל דבר ודבר וכן פי' ופסק ר"י אלפס ז"ל בשמעתין דנתקל פ' המניח. ועתה ראה מה אשיב שואלי דבר על השואלים בשם הראב"ד ז"ל לשון השגה הזאת כי ר"ח ז"ל פי' דחייב בלילה ופטור ביום אם היתה פקחת דאיבעי לה לעיוני וגם ר"י אלפס פסק כן פ' המניח והוא ז"ל הקשה מחיוב יום וגם אמר מה בין נזק למיתה ועיניך רואות כמה פעמים אין

הבל למיתה ושיש הבל לנזקין וכמה טעמים וכן ר"י אלפס כ"כ פרק המניח בשמעתין דנתקל לכך אמר לבי אחד התלמידים אמרה ואף כי עיקר הדין הוא מחלוקת ישנה אי הלכה כרב אי כשמואל כמ"ש ר"י אלפס ז"ל והאריך גם הר"ז הלוי ז"ל והבאים אחריו מ"מ בזה אין בו מחלוקת ודברי ר"מ ז"ל ברורים:

הלכה יז

נפל לתוכו שור פסולי המוקדשין ומת כו' עד ודינו שיקבר: כתב הראב"ד ז"ל אע"ג דפרקיה עכ"ל: **ואני** אומר ר"מ ז"ל כתב סתם כלשון הגמ' דאמרה רבא פ' שור שנגח את הפרה גמ' מתני' דנפל תוכו שור וכליו כו' ומייתי לה נמי פ"ק דנזיקין וביאור הראב"ד ז"ל אתא לאפוקי ממה שפירש רבי יהודאי גאון ז"ל דבבכור שור דלא איפריק מיירי ולפי שאין לו פדיון אע"פ שדינו להיות נשחט במדינה ונאכל לכהנים במומו דאף לנכרים ולזרים מותר להאכילו כצבי וכאיל כדאמרינן בבכורות אפ"ה לא חשיב בהדיא ממון הדיוט ושור רעהו והאי דנקט שור פסולי המוקדשין לשון סתם ולא נקט בהדיא שור בכור בעל מום היינו משום דאיכא מעשר בהמה דאיתיה בהאי דינא עכ"ל:

הלכה יח

היה חופר בבור ונפלה כו' עד בעל הבור פטור. עכ"ל: **כתב** הראב"ד ז"ל זהו הספק שאמרו שאין ב"ד מחייבין אותו עכ"ל: **ואני** אומר תבא עליו ברכה שהודיענו מקום מוצאו פרק שור שנגח את הפרה (דף נ"ב ונ"ג) והודה לדבריו ונודע לו:

הלכה יט

שור שדחף בהמה כו' עד לשלמו. פרק שור שנגח את הפרה (דף נ"ג) ומייתי לה פ"ק דנזיקין (דף י"ג):

הלכה כ

וכן המניח אבן כו' עד ובעל הבור מחצה. פ' שור שנגח את הפרה (דף נ'):

הלכה כא

וכן שור של הדיוט עד תשלם לי. הכל פ"ק דנזיקין (דף י"ג):

הלכה כב

מי שהיה חופר וכו' [עד] סוף הפרק. פרק שור שנגח את הפרה:

פרק יג

הלכה א

כלים שנפלו לבור כו' עד או נטנפו פטור. פ' המניח את הכד (דף כ"ח) ומייתי לה פ"ק:

הלכה ד

הכניס שורו לחצר בעה"ב כו' עד וכן כל כיוצא בזה. פ' המניח את הכד (דף כ"ז) פרק הגוזל עצים:

הלכה ז

נשברה כדו ברה"ר עד בין לא הפקיר כמו שביארנו. פרק המניח את הכד (דף כ"ח) ופ' הכונס (דף נ"ז) ופ' הגוזל עצים (דף צ"ט) והביאור למעלה בסמוך תוך זה הפרק:

הלכה ח

שני קדרין כו' עד כמו שביארנו. הכל פ' המניח את הכד וכן ביאר ר"י אלפס ז"ל והביאור למעלה תוך זה הפרק:

הלכה י

הקדרין והזגגים וכו' עד כולם פטורין: כתב הראב"ד זהו תימה שהוא כתב כל הסוגיא כדעת ר' יהודה דאמר נתקל אנוס הוא וכו': **ואני** אומר בואו ונחזיק טובה לר"י אלפס ז"ל שאלמלא הוא עשאו טועה חס ושלום ור"מ ז"ל לא כן ידמה אלא דע לך כי המחלוקת ישנה מימי קדם קדמתה נחלקו בגירסת רבותינו הראשונים על פי הספרים הישנים והוא בחבורו הלך לאשורו ופסק למעלה כפשטא דמתני' פ' המניח את הכד דתנן שני קדרין וכו' ובכאן פסק כברייתא דגמ' דהקדרין והזגגין וכו' וכדמוקי לה בגמרא בשהיה להן לעמוד וכדאמר רבא בגמרא ראשון חייב בנזקי שני וכו' וכדמסיק למלתיה כי מקשי אי נתקל לאו פושע הוא אפי' ראשון נמי ליפטר ומסיק ראשון ודאי פושע הוא שני אגופו מיחייב דהיה לו לעמוד ולא עמד אממונא פטור דא"ל האי בירא לאו אנא כריתיה ומאי דפריך תלמודא סוף מלתיה לא מצינו בור שחייב בו את הכלים האי פסקא לעיל וזו הגירסא היא המיושרת בעיניו ומקובלת לו מרבותיו והיא גירסא ספרדית ולפי שר"י אלפס ז"ל האריך בו ביאורו לא הארכתי אני להדיא בלשון הגמרא:

הלכה יא

נפל הראשון והיה מוטל כו' עד ואם נטנפו כליו פטור כמו שביארנו. ההלכה פ' המניח את הכד (דף ל"א) והביאור למעלה תוך זה הפרק:

נבלעו המים בארץ וכו': כתב הראב"ד זהו שנעשית טיט וכו': **ואני** אומר זחלתי ואירא מהורות שזה הלשון יצא מפי הראב"ד ז"ל שהרי עיקר זה הפסק פ' המניח (דף ל') דתנן השופך את המים ברה"ר והוזק בהן אחד חייב בנזקין ע"כ. והוא שפסק ר"מ ז"ל בסמוך אות באות ואמרינן עלה בגמרא אמר רב לא שנו אלא שנטנפו כליו במים והוא ג"כ בכלל הפסק הראשון שכתב בלשון המשנה אבל הוא עצמו פטור קרקע עולם

הזיקתו א"ל רב הונא [לרב] לא יהא [אלא] כרפשו ואהדר ליה מי סברת דלא תמו מיא לא דתמו מיא ותרתי למה לי חדא בימות החמה וחדא בימות הגשמים דתניא כל אלו ויס"ג מסתברא דתמו מיא דאי לא תמו מיא תרתי למה לי ומהדר חדא בימות החמה וחדא בימות הגשמים דתניא כל אלו שאמרו פותקים ביבותיהן כו' ע"כ ואם כמ"ש בשם הראב"ד ז"ל שהיתה גירסתו ז"ל ופירושו למה כתב נבלע והוחלק היה לו להזכיר בדבריו לשון טיט ועוד דפירוש אותה גירסא כך הוא לכל משכיל כי רבה השיב לרב הונא מי סברת דמיירי בלא תמו מיא דמדמי ליה לרפשו דהיינו טיט שעדיין המים בעין לא דתמו מיא ונבלעו ולא נשאר בו רק גרמת החלוקה ולפיכך הוזק בו גופו בלבד ואם היה בו טיט היו מטנפים בו כליו ג"כ ובר מן כל דין למה לא חילק בדין הזה בין ימות החמה לימות הגשמים כמו כל אלו שאמרו פותקין ביבותיהן וגורפין דמתני' בימות החמה כו' שכתב בסמוך אלא ודאי גירסת רש"י היה גורס ולפיכך חילקה ופסקה בלשון הזה ובסדר הזה וזה פשוט:

הלכה יג

וכל אלו שפותקין ביבותיהן כו' עד חייבין לשלם נ"ש. פ' כיצד הרגל ופ' המניח את הכד (דף ל'):

הלכה יד

לא יוציא אדם תבנו וכו' עד לא קנסו. פרק המניח וסופה במציעא פ' הבית והעלייה:

הלכה טז

אין שורין טיט ברה"ר עד ששהה אותן. פ' הבית והעלייה (דף קי"ח):

הלכה כ

המצניע את הקוץ עד לא יסקל אדם מרשותו לרה"ר. פרק המניח את הכד:

ואין עושין חלל וכו' עד למקומן לעולם. בבתרא פ' חזקת הבתים (דף ס') :

מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, לקח חצר כו' עד מושכי הספינה. בבתרא פרק לא יחפור (דף כ"ז):

הלכה כז

מי שהיתה דרך כו' עד סוף הפרק. ב"ק פרק המניח (דף כ"ט) ובבא בתרא פ' המוכר פירות (דף צ"ט):

פרק יד

הלכה א

המדליק בתוך שדה חבירו וכו' עד אפי' עברה אלף אמה חייב. פ' הכונס צאן לדיר (דף ס' וס"א) ותחלתו מייתי לה נמי פ"ק דנזיקין:

הלכה ד

נפלה דליקה כו' עד ולא שמרוה. פ' כיצד הרגל (דף כ"ג):

הלכה ה

השולח את הבעירה וכו' עד והשולח פטור. פ' הכונס ומייתי לה פ"ק דנזיקין ובמס' קדושין פ' האיש מקדש:

וכן אם הניח שומר לשמור את הבעירה וכו' אחד מביא את האור כו' עד בא אחר וליבה כו' ליבתו רוח כו' עד כשאר כל המזיקין: כתב הראב"ד ז"ל ואיך לא הפליג כמו שהפליג בברייתא אם יש בלבויו כדי ללבותה חייב ואם לאו פטור עכ"ל: **ואני** אומר גם בזה שלא יצא מפי הראב"ד ז"ל שהרי הוא עוקר הרים וטוחנן זה בזה ואיך אוכל להאמין שהוא יעבור בשמועה זו במושכל ראשון. וכך היא הצעה של הלכה דתנן בסיפא דאחד הביא את האור כו' פרק הכונס ליבתה הרוח כולן פטורין וגרסינן עלה בגמרא ליבה וליבתה הרוח אם יש בלבויו כדי ללבותה חייב ואם לאו פטור פירוש שליבה וכבר בא הרוח רוח שאינה מצויה אם יש בלבויו כדי ללבותה חייב שהרי אפי' בלא סיוע הרוח היה בליבויו כדי ללבות ולפיכך חייב ואם לאו פטור פירוש אם אין באחד מהן ללבות ומש"ה אקשינן אמאי פטור ליהוי כזורה והרוח מסייעתו דחייב לענין שבת ואוקמה רבא כגון שליבה ברוח מצויה וליבתו הרוח שאינה מצויה כלומר לא כמו שהיינו סוברין שכבר באה אותה הרוח שאינה מצויה בשעת ליבויו אלא כשהתחיל ללבות עדיין לא בא ואחר כך בא דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה וכ"כ הרשב"א ז"ל וכן משמע לי מתוך פירש"י ז"ל וכן פסק בזה ר"מ ז"ל כרבא דהוא בתרא דפליג עליה דאביי אות באות ועיניך רואות שכלן פטורין דמתני' הכי ופסק נמי כרב אשי דאמר כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזיקין פטור כלומר אילו היה הרוח מסייעתו אבל ליבה וליבתו הרוח דברייתא חייב דמודה לרבא דאוקמה ברוח שאינה מצויה דמשמע דוקא ברוח שאינה מצויה דלאו פושע הוא מיפטר וכדפריך הא אם היה רוח מצויה חייב וזהו סוף דבריו של ר"מ ז"ל והדין עמו דהא רב

אשי בתרא וקי"ל כוותיה בכל דוכתא. מעתה תאיר עיניך גם אתה כי מי שכתב לשון זאת ההשגה לא חרש בעגלת ראב"ד ז"ל ולא ירד לעומקה והנכון כדברי ז"ל והוא פשוט:

הלכה ח

אש שיצאה ואכלה עצים עד או של שעורים. פ' הכונס:

הלכה י

המדליק בתוך שדה חבירו וכו' עד ונשרף עמו פטור: כתב הראב"ד ז"ל זה איני יודע מהו דהכא לאו בטמון מיירי עכ"ל: **ואני** אומר גם זה לא יצא מפי הראב"ד ז"ל כי זה משנה שלימה ותלמוד ערוך הוא דתנינן לה פ' הכונס סוף מתני' דהמדליק גדיש של חטים או של שעורים ומסיים בה היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף עמו חייב עבד כפות לו וגדי סמוך לו ונשרף עמו פטור ע"כ. ומוכח בגמרא דטעמא משום טמון שדרך בני אדם להטמין שם חייב עליו כמו שנתן בו הטעם ר"מ ז"ל ומייתי לה פי"ד גם פ' כיצד הרגל גמ' מתני' דהכלב שנטל חררה כו' מקשינן מינה למ"ד אשו משום ממונו ומדמקשינן מינה הלכתא היא ובמקום עיקרה דפ' הכונס הלכתא היא וכן בכ"מ וכבר נחלקו בכ"מ רש"י רשב"ם ור"ת ז"ל בטעם, ומ"מ עיניך רואות כי ר"מ ז"ל כתב כלשון המשנה אות באות מעתה מה אשיב שואלי דבר אם הייתי מודה כי פה קדוש יאמר כלשון זה אלא ודאי אחד מן התלמידים השיג ותלאן באילן גדול:

הלכה יא

המשאיל מקום לחבירו עד שטען פקדון אצלו. פ' הכונס צאן לדיר (דף ס"ב):

הלכה יג

גמל שהוא טעון כו' עד לישב ולשמור. פ' כיצד הרגל:

הלכה יד

הכופף קמתו של חבירו עד פטור על הטמון. פ' הכונס (דף ס"ב):

הלכה טו

אש שעברה והזיקה עד כמו שביארנו. פ' כיצד הרגל:

הלכה טז

כל תולדות האש כו' עד סוף הפרק. פ"ק דנזיקין (דף ג') :